RADOMER KIELCER LEBEN № 47 (83) „Należytość pocztową uiszczono ryczałtem" פרייז 25 גראשן [illegible] יאהרגאנג

ראדאמער-קעלצער לעבען

היינט 12 זייטען.

אדרעסען
פון „ראדאמער קעלצער לעבען"

אין ראדאם
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Radom, Szwarlikowska 20.

אין קעלץ.
Redakcja i Administracja
„Radomer Kielcer Leben"
Kielce, Sienkiewicza 35.

אנאנסען פרייז:
אין מילימעטער שורה: פארן טעקסט 20 גר.
" 40 " אין " " "
. 18 " נאכ'ן " " "

ראדאם פרייטאג ג' כסלו תרפ"ו — פאר'ן אינהאלט און טעקסט פון די אנאנסען איז די רעדאקציע נישט פאראנטווארטליך. — 20 Listopada 1925 roku

טעאטער „ראזמאיטאשטשי" אין ראדאם

פעראייניגטע טרופע פון יודישען ארטיסטן-פעראיין אין ווארשא. מיטן אנטייל פרויען: ביאלקאוויטש (ראזענצווייג), לובארטאווסקא, צאהם, אידא ראזענצווייג, שפילמאן. ה"ה: ביאלקאוויטש, בלאט, גינמער ווינער, וויינבערג, פעלר, שטיין א. א

פרוי אידא ראזענצווייג — 3-טער אויפטריט פון די בעוואוסטע סובריטען פון קאמינסקים-טעאטער אין ווארשא און צום ערשטען אויפטריט פון איבעראל אנערקענטען ה' קליין טענצער און באלעטמייסטער פון דער ווארשאווער אפערע

היינט פרייטאג 8,30 אווענד ווערט בענייט די בעליבטע קאמישע אפערעטע
די רומענישע חתונה
ראל דבורה פיהרט אויס פרוי אידא ראזענצווייג
אין 1 און 2 אקט טרעט אויף מיט נייע רומענישע טענץ דער באלעט—מייסטער ה' קליין

שבת נאר 1 פארשטעלונג אנהויב 3,30 בייטאג
ווערט געשפילט די בעוואוסטע פיעסע
אין 3 אקטען פון ש. אנס-קי
טאג און נאכט

פרעמיערע! זונטאג דעם 22 ה. ח. צום ערשטען מאל אין ראדאם פרעמיערע!
וועט געשפילט ווערען דער לעצטער אמעריקאנער שלאגער
וועלכער ווערט יעצט געשפילט אינאויפהער אין ווארשא און לאדז די בעליבטע אפערעטקע
בערעלע באסאק ספעציעלע טענץ אויסגעפיהרט דורכ'ן ה' קליין

אכטונג
חברים בעקער מייסטער

אויפ'ן גרונד פון רעגיסטרירטען סטאטוט דורכ'ן קרייז געריכט № 211 האט דער קאאפעראטיוו ביים יודישען בעקער מייסטער פעראיין אין קעלץ אנגעהויבען זיין טעטיגקייט דעם 2/9 1925.
מיר בעטען דעריבער אלע חברים בעקער מייסטער פון דער פראווינץ זאלען זיך רעגיסטרירען אלס מיטגלידער אין קאאפעראטיוו.
בעמערקונג: מיר שטעהען אין פערבינדונג מיט די גרעסטע פירמעס און מיר ליפערען מעהל פאר אונזערע מיטגלידער פון די בעסטע קוואליטעטען צו ביליגע פרייזען און אויף גינסטיגע בעדינגונגען.

די פערוואלטונג
פון קאאפעראטיוו
ביים
יודישען בעקער פעראיין
אין קעלץ.

בעקאנטמאכונג.

מיר מאכען בעקאנט דאס ג. פובליקום, דאס פון היינט אן האבען
מיר געעפענט א ביורא א. נ. „פאליטעקס" ראדאם,
וואלאווע 5 וועלכע ערלעדיגט:
שרייבען ביטעס און קארעספאנדענץ, איבערזעצונגען פון אנדערע שפראכען אויף פויליש און פארקערט, איבערשרייבונגען אויף מאשין, פירט איין און פארמאכט האנדלס-ביכער און אויך שטעלט צוזאמען בילאנסען און קויפט אויס פאטענטען. אונזער ביורא „פאליטעקס" פירט אויס אלע אנפארטרויטע זאכען, פינקטליך און רעעל.
בעמערקונג: אלעס ווערט געמאכט צו קאנקורענץ-פרייזען מיט אכטונג
ביורא „פאליטעקס" ראדאם, וואלאווע 5

ראדאם וואלאווע № 5. [illegible]

BANK HANDLOWY
w ŁODZI
Oddział w Radomiu

Centrala w ŁODZI — Oddziały w Warszawie,
Lublinie i Kielcach.
Ajentury: w Zamościu i Chełmie
wykonywa wszelkie operacje w zakres bankowości wchodzące.

מאז

די ראדאמער אבטיילונג פון דער געזעלשאפט צו פערהיטען די געזונדהייט פון דער יודישער בעפעלקערונג „מאז" מעלדעט, דאס שבת דעם 28 נאוועמבער 1925 י., 8 א זייגער אווענד וועט פארקומען אין דעם לאקאל פון האנדווערקער-קלוב (וואלאווא 59
די יעהרליכע אלגעמיינע
בעריכט'ס-פערזאמלונג.

בעמערקונג: אנטייל נעמען אין דער פערזאמלונג האבען רעכט די מיטגלידער, וועלכע האבען דעם מיטגליד'ס אבצאהל ביז דעם 1/IX 1925 י, ערלעדיגט.

יודישע עשירות.

ווער איז דאָס געווען דער לץ, וואָס האָט איינגעטראַכט דעם וויץ פון יודישער עשירות? קיין גרעסערען חוזק, קיין בייזוויליגערען בלבול האָט מען נישט געקענט אויסטראַכטען. ווייל אין אמת'ן זענען יודישע עשירות און יודישע גליקען נור לעגענדען און זיי עקזיסטירען נור אין וואָרט און אין שריפט, ביי וויצלערס און ביי — אַנטיסעמיטען. נור חוזק־מאַכערס קענען זיך ערלויבען צו שפּאַסען און צו טרייבען קאַטאָוועסלעך אויפ'ן חשבון פונ'ם לעגענדאַרישען יודישען לוסטיגען קבצן, ביי וועמען דער דלות פייפט אין אַלע ווינקעלעך, און איהם טיטולירען „גביר". און נור אנטיסעמיטען קענען שרייען און פויקען וועגען אַ פאָלק פון פלוטאָקראַטען, וועגען יודישע קריגס־געווינערס, געלד־האָבערס און גאָוואַבאָגאַצקעס...

„יודען האָבען געלד. דאָס גאַנצע עשירות האָט זיך אין זיי אריינגעלייגט"! — ווי אָפט הערען מיר אַזעלכע טענות פון אַנטיסעמיטען, וועלכע ענדיגען זיך געווענליך, אויף אַן איידעלען אָדער גראָבען אופן, מיט'ן אַלטען רבה נתחכמה'שען אויסגעשריי: „לאָמיר עס ביי זיי אָפּנעמען!" און אַלס כּועל יוצא דערפון ווערען געמאַכט פערשידענע „סאָציאַלע" און אויך אַנטיסעמיטישע געזעצען (קאָנצעסיעס־גזרה, מאָנאָפּאָלען, האַנטווערקער־צעכען א.א.וו.), וועלכע זענען להוט צו דעם, אַז די יודישע „עשירות" זאָל אַריבער און נישט־יודישע הענד.

מאַכט די מלוכה אַמאָל אַ הלואה אין לאַנד, הע־ט מען שרייען: „די יודען האָבען דאָס גאַנצע געלד און ווילען נישט באָרגען דער מלוכה": ווערט אַ האָסע אויף פרעמדע וואַלוטען, איז ווידער: „די יודן האָבען דעם גאַנצען קאַפּיטאַל אין דער האַנד און קויפען אויף וואַלוטען": איז די מלוכה־קאַסע ליידיג, איז דערויף פאַראַן אַנ'עצה: נעמען געלד ביי יודען, ביים יודישען סוחר, ביים שטאָט־מאַן.

און וואָס מעהר מען פרעסט אויס ביי די יודען געלד, וואָס מעהר מען קוועטשט אַרויס די „עשירות" צאָלץ מעהר האָט מען דאַן „בעוויזען". אַז זיי זענען טאַקע רייך. „מען צאָלט דאָך די שטייערען, איז דאָס דאָך דער בעסטער סימן, אַז מען האָט זיך גוט!" האָט למשל גראַבסקי אַ „והא ראיה".

דער אמת, דער בעסטער אמת איז אָבער אַז מיר זענען אָרים, בלוט־אָרים, אַז מיר לעבען אין נויט און דחקות, אין עלענד און אין אַרימקייט, דער דלות איז אַזוי גרויס, אַז אָפט ברענגט ער צו פערצווייפלונג און צו זעלבסטמאָרדען. עס איז ממש מיט נסים, ווי אַזוי יודען לעבען איבער די היינטיגע צייטען אַ יעדען טאָג. אַ גליק וואָס מיר לעבען מיט מצרכות: אַ מערכה, יודען בעקומען אונטערשטיצונג פון אַמעריקאַנער קרובים, האָבען זיי צו צאָלען שטייערען; אַ מערכה, וואָס פיל יודישע געפאַלענע סוחרים און אפילו נאָך איצטיגע שטייער־צאָלערס, ווערען געשטיצט מיט מתן בסתר; אַ מערכה, יודען האָבען זיך שוין צוגעוואוינט צו די צרות און האָבען זיך מיט זיי ווי נישט ס'איז איינגעלעבט: אַ מערכה, וואָס יודען קענען לעבען אפילו פון תעניתים, און נאָך אַזעלכע מערכות.

מיר האָבען אַנומעלט בייגעוואוינט אַזאַ בילד: יודען, סוחרים, שטייען אין גאַס און שמועסען. (זיי האָבען דען עפּעס אַנדערש וואָס צו טוהן?) קומט אָן צו פאָהרען א פויער מיט אַ פערד און וואַגען. שטעלט זיך דער עולם אַרום דעם וואַגען און נעמען איהם בעטראַכטען פון אַלע זייטען ווי עפּעס אַ וואונדערליכע זאַך, און מען בעשמועסט זיך אויף אַזאַ אופן:

— שיינע, געזונטע סוסים! בעמערקט איינער.

— זיי זענען ווערט מיין „קליין געלד"... — וואַרפט אריין א צווייטער.

— ווייסט אין שטאָדט געפונען מעהר ווי פופציג פּראַצענט יודען, וועלכע פערמאָגען נישט אַזוי פיל, וויפיל עס בעטרעפט אַזאַ פערד און וואַגען!—זאָגט א דריטער.

— קיין גוזמא נישט! — גיט צו א פערטער— פיל פערמאָגען אפילו נישט די העלפט דערפון!

און ווידער א אַנדער איז מוסיף:

—... און מוזען פונדעסטוועגען אויסקויפען „פאַטענטען" און צאָהלען „אָבראָטאָווי", אויב זיי האָבען קרעמלעך אָדער „טישלעך" אין מאַרק!

וואָסער חידוש!—בעמערקט ווידער עמיץ איראָניש— יודען זענען דאָך א „קאַפּיטאַל קרעפטיג" פאָלק!... ביי א פויער איז פערד און וואַגען דאָס ווייניגסטע. דער אָרימסטער פויער איז דאָך אָן עושר אין פערגלייך מיט אונזערס איינעם... א הייזעל, א שטאַל, א סטאָדאָלע, א פאַר בהמות, א ביסעל לאַנדווירטשאַפטליכע מאַשינען, א שטיקעל פעלד, ווען א יוד פערמאָגט דאָס, איז ער דאָך טאַקע א גביר, און אַזא פויער, אויב ער האָט נישט קיין גאַר גרויסע ווירטשאַפט, הייסט ער אַן אָרימער, „קליינער לאַנדווירט", און מען מאַכט פאַר זיינעטוועגען אַגראַר־געזעצען און ער איז פּטור פון שטייערען, און די מלוכה אונטערשטיצט איהם ביי יעדער געלעגענהייט.

אַט אַזוי האָבען זיך אויסגעטענהט בעלי־בתּישע יודען סוחרים און שטייער־צאָהלערס. זיי, די „קאַפּיטאַל־קרעפטיגע" יודען. (וועלכער יוד האָט דאָס נישט קיין געלד?!"—איז ביי די גוים אָן אַנגענומענער כּלל) האָבען מקנא געווען דעם „אָרימען" פויער, און האָבען זיך געוואונשען צו פערמאָגען, וואָס ס'איז ווערט א פויערישען פערד און וואַגען.

און די דאָזיגע יודען מיט, דאַכט זיך, אַזעלכע קליינע השגהלעך זענען

י. מ. שויכעטזאָהן.

אין אַפּגרונד

(אַ שפּאַנענדע געשיכטע פון היינטיגער צייט).

פודעל איז געווען זעהר נייגעריג צו־וויסען וויפיל דער נעגער וויל געבען פאַר סאָראַ'ן און ער האָט געפרעגט מענדעלען:

—וויפיעל וויל ער געבען דער נעגער.

— ער וויל מיר בעשיטען מיט בריליאַנטען.

— נו, וואָט שווייגסטו; נעהם זשע די פייגעל און גיב איהם די סחורה,

— ע, פודעל, ביסט אַ יאָלד, טויגסט נישט מעהר, וו צום „הייזעל" ביי דער גראָבער בעלא, פון וואַנען ווייסטו, אַז דער נעגער איז נישט אַמאָל פון יענער חברה „עק פון אַ נאָדעל?" *) פון שפּיציגע שמעקערס?

— ע, ער זעהט נישט אַזוי אויס, ביזט אַ פרייער, מענדעלי.

— טאַקע ריכטיג, אָבער טאָמער יאָ, מען ברויכט זיין פונדעסטוועגען פאָרזיכטיג, ביזט דאָך אין דער פרעמד, וואָס קענסטו וויסען?

— וואָס האָסטו איהם געזאָגט? האָט פודעל נישט אויפגעהערט.

— כ'האָב איהם צוגעזאָגט זיך צו סטאַרען די סחורה איהם צו געבען.

— האָסט גוט געטון.

— אָבער ווי אַזוי מאַכט מען עס? דאָ אויפ'ן שיף קען מען דאָך די סחורה איהם נישט געבען.

— געוויס נישט, מענדעלי, נאָר איך וואָלט געמיינט, אַז אין בוענאָס איירעס ביי ה' פוקס'ס שותּף - האָט פודעל אויסגעקלערט א וועג.

— ביזט טאַקי געדעכט, מיסטער פיליפּ, האָט מיר דער ה' פוקס געזאָגט, איז זיין שותּף און ער איז אַ געפּיפטער אין אַזעלכע זאַכען און מיט איהם וועלען מיר זיך טאַקי בעראַטען, וואָס מ'האָט צו טון מיט'ן שוואַרצען, ס'איז כ'לעבען אַ שאָד אַ דורכצולאָזען אַזאַ שאַנס, וואָס קען פון זיך לאָזען גוט פליקען.

— אודאי, אודאי, מענדעלי, מ'קען פון איהם בעקומען די אמת'ע קנאַקערס — האָט פודעל אינטערגעגעבען קוראַזש.

אויף צומאָרגענס האָט מענדעלי ווירער געמאַכט אַ שפּאַציר מיט'ן נעגער אויפ'ן דעק פון שיף, איהם דערלאַנגט אַ וויזיט־קאַרטע און איהם געהייסען קומען קיין בוענאָס איירעס.

— דאָרט, גאָספּאָדין, אויף יענער גאַס וואוינט מיין פעטער, צו וועמען מיר פאָהרען, דאָרט קומט אַ הין, מיין שוועסטער הויבט אָן איינוויליגען און מיר וועלען דאָרט מאַכען אויף בעשטימט דאָס געשעפט. נאָר געדענקט און גרייט צו די ריכטיגע בריליאַנטען.

— אָ, יאָ, דאָס געוויס, זייט רוהיג, העדר - האָט דער נעגער אַ צופרידענער אויסגערופען און אין דעם מאָמענט אַרויסגענומען פון הויזען־קעשענע אַ באַנד פון פּעריל און אַ פודעלע פיל מיט בריליאַנטען און געזאָגט, מיט אַ ברייט־פונאַנדערגעשפּרייט מויל, פון וואַנען ס'האָבען אַרויסגעשטשירעט צוויי שורות ווייסע געזונדע צייהן, וואָס האָבען אַ פינקעל געטון ווי אַ בליץ איבער אַ שוואַרץ פערוואָלקענטען הימעל:

— אָ, דאָס בעקומט זייער שעהנע שוועסטער און איהר האָט דאָס: ער

*) אַ עק פון נאָדעל האָט געהייסן ביי דער חברה אַ שפּיצעל אַ שפּיאָן

אַט דא נישט לאנג געווען גאנצע קנאקערס, האבען געהאַנדעלט און געוואנדעלט, און געזאמעלט עשירות אויף וואס די וועלט שטעהט. דאס „פאלק פון האנדעל און קאפיטאל" האט נישט פערשלאָפען די גאָלדענע עפאכע פון זינט דער מלחמה ביז צו דער גראבסקי-סאנאציע. דאס איז געווען א צייט, ווען מענשען זענען נתעשר געווארען און האבען געמאכט פערמעגענס, מ'האט דאך פשוט געשארט שטיקער גאָלד! אלץ איז דאך געווען א מסחר, און אפילו אויס בלאָטע האט מען דאך אויך געמאכט גאָלד! עפעס א קלייניגקייט: מיליטער-ליפערונגען, לעגאַלער האנדעל, קעסענהאנדעל, האמסטערען, שפעקולאציע, פאסעק, שמוגעל, פרייז-טרייבעריי, ליכוזע, בערזע, פאפירען וואַלוטע „לאָקשען", „גרינע" און נאך און נאך! און קיינער איז דאך דאן נישט געזעסען מיט פערלייגטע הענד, מ'איז געפאָרען און געלאפען, געיאָגט און געשוויצט, און מרויח געווען א הון רב און לסוף — וואו איז דאס אלץ אהינגעקומען? וואו איז אהי-געקומען די יודישע עשירות, וואס איז געמאכט געוואָרען אין די צעהן גוטע יאהרען פון קריג? וואו איז די יודישע עשירות, וואס איז אָנגעזאַמעלט געווארען אין די צעהן פעטע יאָהרען פון שפע און פראפיטען, פון ריזיגער געשעפטליכער קאניוקטור און גרויסע רוחים?

און דאס איז נאך נישט אַלעס:

די חובות פון פאר דער מלחמה האט מען אפגעצאָהלט ממש מיט קנעפלעך, מיט ווערטלאָזע פאפירענע מארקען; חוץ לזה האט מען פיל פראפיטירט ביי געבאָרגטע מארקען, וועלכע זענען דעוואלואירט געווארען און בשעת די פערדינסטען זענען געווען ריזיגע, זענען די אויסגאבען געווען גאר נאך קליינע: אויף פרנסה האָט מען בעדארפען א שיבוש, לעבענס-מיטעל איז געווען שפאט-ביליג, קליידונג – בזול זול, א בעל מלאכה – כמעט בחנם, ששייערען א — פאר ווערטלאזע מארקען, מעשה חוזק. און אפילו דיו"ה-געלד האט נישט געקאסט צוליבען געזעץ וועגען לאָקאטארען-שוץ.

האט מען דאך בעדארפט צו מאכען גרויסע פערמעגענס! לאָזט זיך גאר אויס: א פאלק פון גאָלע קבצנים!

צי איז א קללה געקומען אויף דער ביזת מלחמה?...

„אין קריג זענען יודען רייך געוואָרען; ניין מאָס עשירות האבען זיי צוגענומען — איז היינט שוין אַן אַלטער אַנטיסעמיטישע בזמון. אָין וועלכען אַפילו די יודען האָבען געגלויבט. דערווייל איז די גאַנצע יודישע עשירות נישט געשטויגען און נישט געפלויגען. ניינציג פראָצענט פון די יודישע קריגס-עשירים זענען פשוטע קבצנישע בשר ודמ'ס און אַ גרויסע טייל פון זיי שנאָרעט אין אמעריקא ביי קרובים א פאָר דאלאר פאר גראבסקי'ס וועגען, און זייער „עשירות" איז אזוי גרויס, אַז זיי וואלטען עס איינגעטוישט פאר א פויערישען פערד און וואגען...

דאָס אַיז היינט ליידער דער טרויריג ביטערע אמת וועגען דער יודישער עשירות.

צבי ש.

עס דארף געטוהן ווערען.

(וועגען אַ הילפ'ס-אַקציע אויף ווינטער.)

מען דערצעהלט פון דעם גרויסען גאון ר' יצחק אלחנן ז"ל דער קאָוונער רב, אַז אַלע יאָהר פלעגט ער זאָגען אַ רמז פון דעם ערשטען פסוק אין דער תורה, אַז היי-יאָהר מוז משיח קומען, און ווען זיינע תלמידים האָבען איהם געפרעגט: רבי, אַלע יאָהר זאָגט איהר רמזים, און משיח קומט נישט? האָט ער געענטפערט: איך טהו דאָס מייניגע, איך זאָג: אַבא כך כתוב בתורה, אין דער תורה שטעהט, אַז דו מוזט אונז דאָס יאָהר שיקען משיח'ען, אַי ער שיקט איהם נישט, דאָס איז שוין נישט מיין זאַך.–

אויך מיר האָבען שוין אַזאַ פעריאָדישען מנהג, יעדעס יאָהר אָנפאַנג ווינטער צו דערמאָנען די היגע יודישע בעפעלקערונג און איהרע כלל-טהוער וועגען דער נויטווענדיגקייט צו שאַפען אַ הילפ'ס—אַקציע אויפ'ן ווינטער פאָר די היגע אונטערדריקטע פאַמיליעס, און יעדעס יאָהר ווייזען מיר אויף מיט בולט'ע פאַקטען, אַז אויב אין דעם פערגאַנגענעם יאָהר האָט מען נאָך געקענט אָהן דעם אדורכקומען, איז דאָס אָבער איצט שוין אַ לעבענס-פראַגע פאַר פיעל יודישע פאַמיליעס, ווייל די לאַגע איז אַזאַ שרעקליכע, דער קריזיס איז אַ גרויסער, און די נויט און עלענד, אַזעלכע הימעל—שרייענדע, אַז ווען מען זאָל די נויטבעדערפטיגע נישט צוהילף קומען, וועלען זיי דאָס געוויס נישט איבערטראָגען.

מיר זענען דאָ נישט אויסען אָנצוווייזען ווי ווייט אונזערע ווערטער פלעגען ווירקען, און אויף וויפיעל אַזאַ אַקציע ווערט יעדעס יאָהר אַדורכגעפיהרט, מיר ווייסען, אַז דער „בית-לחם" וועט זיך געוויס דערמיט פערנעמען, אָבער צוליב זיינע קליינע בעשרענקטע געלד-מיטלען וועט ער ווייט נישט אומשטאַנד זיין צו בעפריעדיגען די אַלע, וואָס דאַרפען אונטערגעשטיצט ווערען.

מיר האַלטען אויך פאר איבריג צו בעטאָנען ווי גרויס דער קריזיס און ווי שלעכט די צייט איז, ווייל יעדער ווייס און פיהלט דאָס, יעדער זעהט מיט זיינע אויגען ווי די לאַגע ווערט פון טאָג צו טאָג ערגער און אונערטרעגליכער, יעדער ווייס אויך גאַנץ גוט אין וועלכע בעדינגונגען עס לעבען איצט פיעל בכבוד'ע אַנגעקומענע פאַמיליעס, און ווי זייער לאַגע וועט

האָט פון אַ הינטער-קעשענע פון די הויזען אַרויסגענומען גילדענס, ענגלישע פינטען און דאָלאַרען אַ גאַנצען גאָרשטש און געוויזען עס, אונטערטראָגענדיג נאָהענט צו מענדעלי'ס אויגען.

ביידע האָבען זיך פריינדליך געזעגענט, ווי סוחרים, וואָס האָבען געמאַכט אַ גוט געשעפט, און געווינשען זיך צוזעהן און טרעפען אין בוענאָס איירעס ביים מיסטער פיליפ.

אין בעשטעלונג האָט שוין מענדעלי געהאָט און אַנ'איבערפולטער פון גליק האָט ער ערוואַרט דאָס אָנקומען קיין אַרגענטינאַ.

— — — — — — — — —

נאָך דער בעגעגעניש מיט'ן נעגער האָט די רייזע שוין מעהר נישט געדויערט ווי 6 טעג און ס'איז אויף דער שיף אַ גרויסע שמחה געוואָרען ביי אַלע פאַסאַזשירען, ווען זיי האָבען נאָר אָנגעהויבען אַרויסזעהן פון ווייטען די טורעמס פון די העכסטע געביידעס.

אויך סאָרא און ליזא האָבען זיך שטאַרק דערפרעהט, וואָס זיי דערנעהנטערען זיך שוין צום ברעג, אָבער אויף ווי ווייט האָט זיך אונטערשיידעט זייער פרייד פון אַלע אַנדערע רייזענדע? דעם דאָזיגען אונטערשיד האָבען נאָר געקענט בעגרייפען מענדעלי מיט פודעל'ן.

סאָרא און ליזא האָבען פאַר פרייד, וואָס זיי זענען שוין ענדליך אָנגעקומען צום אויסגעבענקטען און געווינשטען ציעל ארויסגעפאַלען אויף זייערע חתנים און לאַכענדיג זיך געפרעגט נאַאיוו:

— מענדעלי, סענדעלי, זענען מיר שוין אין דערהיים?

מענדעלי האָט איראָניש און מיט אַנ'אויסגעהיטער צינישקייט אָפגעענטפערט:

– יאָ, אין דערהיים, אין דערהיים, אודאי.

פודעל האָט זיך איבערגעוואונקען און חוזק געמאַכט פון ליזא'ן, איהר אַרומנעהמענדיג:

— דו וועסט שוין איינמאָל, ליובענקא, זעהן וואָס אַזעלכעס אַ היים, מעגסט דיך פרעהען, כ'זאָל אזוי לעבען, אַז ביזט אַריינגעפאַלען אין העשקעלעס הענד אריין, ס'וועט שוין לאַנג נישט געדויערען און דו וועסט אַלעס זעהן.

— יאָ, יאָ, אַלעס אַ-לעס זעהן – האָט מענדעלי אונטערגעהאָלפען מיט אַ גנבה'ש זשמורען מיט די אויגען און געלעגט דעם דרוק אויפ'ן וואָרט „אַלעס".

אַז די שיף איז שוין גאָר נאָהנט געווען, נאָך צוצופאָהרען עטליכע מייל, האָבען די רייזענדע אין זייערע אָנגעשטרענגטע מחשבות'ן מיטגעהאָלפען דאָס בליק-שנעל-לויפען פון דער שיף און אויך זייערע הערצער האָבען זיך שנעל בעוואויגען, ווי דאָס גיכע וויגען זיך פון שוימענדען ריז אויף די ים-כוואַליעס.

אַז די שיף איז ענדליך שוין אָנגעקומען און געאַנקערט אין פּאָרט פון בוענאָס-איירעס, זענען אויף די אַרומיגע ברעגען געווען פערזאַמעלט הונדערטער מענשען, וואָס זענען געקומען אָפוואַרטען זייערע פאַמיליעס און קרובים.

דער געטומעל און די פרייד-אויסגעשרייען האָבען פערהילכט די לופט די שיף האָט אויסגעשפיגען פון זיך הונדערטער עמיגראַנטען, וואָס זענען ארויפגעפאַלען אויף די אָפוואַרטענדע קרובים, געהאַלזט און געקושט זיך אָהן אויפהער; טאַטעס מיט קינדער, מענער מיט פרויען און סתם משפחה, אַלץ האָט זיך מיט טרעהרען אין די אויגען בעגעגענט און פערשידענע ריהרענדע סצענעס האָבען זיך ביים פּאָרט אָפגעשפּילט.

(פאָרטזעצונג קומט)

יא — „גלייכע בעל=בתים!"

(דער ווירדיגער ענטפער פון ד"ר לאַנדוי).

דער אַדוואָקאַט ד"ר לאַנדוי האָט אַרויסגעריסען אַ תשובה פון שטייגער'ס מויל, אויף וואָס נישט איין יוד שטעלט זיך אָפּ בעת ער איז ביחידות. „צי זענען מיר יודען טאָקי גלייכע בעלי-בתים פון לאַנד?" ד"ר פראַנקע, דער היטער פון געזעץ, האָט, אין משך פון די געריכט-פערהאַנדלונגען, שוין נישט איינמאָל דערויף אַ תשובה געגעבען. שטייגער, דער דערשראָקענער און בעליידיגטער, האָט געצויגען אין זיך אַ „אפשר".

אָבער בליץ-שנעל האָט עס אויפגעכאַפּט ד"ר לאַנדוי און זיין תשובה איז אַ אָפּקלאַנג פון מיליאָנען יודישע הערצער. יאָ — גלייכע בעלי-בתים! יאָ, דער איינציקער פון די לאַנדויס און יודישער ראַדיקאַל, קען קיין אַנדער תשובה נישט געבען. ער דאַרף נישט קיין צעטעל פון זכות אבות, נישט נויטיג דער מליץ יושר — די פעלקערליגע, וואָס זאָל איהם בעשטעטיגען, אַז ד"ר פיאָטראָווסקי איז נישט קיין גרעסערער יחסן פון ד"ר רינגעל, אַז פרל' פּאַטערנאַק איז נישט ערלעכער פון ד"ר שטייגערס שוועסטער, און אַז אויף דער וואָגשאָל פון פוילענס חשיבות איז לוקאַמסקי נישט גרעסער פון איהם, ד"ר לאַנדוי.

מ'דאַרף נישט דערצו, אַז דער אומבעקאַנטער זעלנער זאָל דוקא אַ יוד זיין, נאָך וואָס ס'חלש'ט אזוי די גערייצטע פאַנטאַזיע פון יודישע זשורנאַליסטען, גענוג בעקאַנטע זעלנערס פערמאָגען מיר אויף די גרעניצען און פעלדער פון פוילען און אין פוילען ערשט אויסזעהן אין די גרויסע קעלטן און פרעסט, אָהן קויהלען, אָהן קאָרטאָפעל און אָהן אַ וואַרים מלבוש.

מיר ווילען בלויז טוהן אונזער פליכט, ווייל מ'ר ווייסען, אַז יעדער מענש איז היינט גענוג פעריאָגט און פערנומען מיט זיינע אייגענע דאגות און קלאָפּאָטען, און ביים בעסטען ווילען קענען זיי נאָך פערגעסען אין זייערע אָרימע ברודער אין שוועסטער, דעריבער ווילען מיר דערמאָנען דעם גאַנצען היגען יודישען כלל, די קהלה-פאָרשטעהער, „בית לחם", וואָס וועט געוויס נעמען אויף זיך די איניציאַטיווע, און מיר ווילען זיי בלויז זאָגען: ראַדאָמער יודען, כך כתוב בתורה...

י. פ.

גופא. די מגן־דוד'לעך אויף די פּאָזיציעס און וועגען, די פינסקער וואַנד און לעמבערגער ברוק האָבען אינז אַ סך צו דערצעהלען ווי גרויס ס'איז אונזער חלק אין פוילענס אומאָפּהענגיגקייט און מיט וואָס מיר צאָהלען פאַר אונזערע רעכט. דער פערבאַנד פון יודישע יתומים - געזעלשאַפטען אין פוילען פערמאָגט מעהר בעווייזען אויף אונזער אַנטייל אין פוילענס בעפרייאונג וויפיעל דער געוויסען פון 10 געריכטען פון קריסטאַל—ריינע געשוואוירענע...

ד"ר לאַנדוי האָט נישט געקענט לאָזען אָהן אַ תשובה די פראַגע, טובים מיט סטראַנסקי'ן ווועלען עס נישט פערענטפערען. ד"ר לאַנדוי איז זיכער, אַז דער „בדמיך חיי" איז ביי אונז אַ הונדערט פראָצענטיגער. נישט איין קראה איז אויף דער פוילישער ערד פעט געוואָרען פון יודיש בלוט און פלייש.

און נישט בלויז מיט בלוט האָבען מיר אונזער רעכט דערוואָרבען אין פוילענס אויפבוי־אַרבייט האָט דער יודישער שאַפענדיגער גייסט אריינגעטראָגען נישט ווייניגער ווערטען בערך פונ'ם פוילישען.

דער יודישער אַרבייטער, האַנדווערקער בויט דאַס לאַנד, פראָדוצירט פּראָ יהם פראָפּאָרציאָנאַל נישט ווייניגער פון זיין פוילישען חבר, דער יודישער קרעמער און סוחר טראָגט זיינס און קאָן. זייענדיג אָפט געצוואונגען צו מאַכען עס אויף אַ גוישען נאָמען.

אפשר קומט אימיצען אַ רעשט פון די מלוכה לאַסטען, וועלכע מיר טראָגען פאַר זיך און פאַר פרעמדע? זענען מיר אפשר קולטורעל אָפּגעשטאַנען? מיר וואָלטען ווי-ווייט געהאַלטען, ווען נישט די רדיפות און אזוי זענען מיר אויך נישט קיין בעל-חוב.

שטייגער האָט זיך געוועקעלט, אמת זיין "פפירוש'דיגע אומשולד האָט איהם נישט אַרויסגעפיהרט פון דער היים פון זיין שטייגערישער פשטות. ער האָט זיך געקוועקעלט, ס'האָט איהם נישט געכראַפּען אין הארצען די דאָזיגע שאלה.

שטייגער'ס און ד"ר לאַנדויס זיידעס האָבען נישט געוואוסט פון די בעריהמטע ווערטער „גלות פסיכאָלאָגיע", „ווידערגעבורט" לעבעדיגע יודען, אָהן מלוכה-פּרעטענזיעס, האָבען זיי קלאָר זייערע פאָדערונגען מיט הונדערטער יאָהרען צוריק צו דער אמאָליגער שליאַכטע פאַרמולירט, אויטאָנאָמיע זעלבסטשטענדיגע קהלות, פרייקייט פון שפראַך, וצדים און הארצות, רעכטליכע קראַפט פון אַקטען און אָפּמאַכען אויף יודיש. „איך לעב — האָב איך רעכט" איז געווען די פאָרמולירונג.

אין משך פון הונדערטער יאָהרען זענען נייע בעגריפען בעשאַפען געוואָרען. ס'איז אויסגעוואַקסען און אויסגעהאָדעוועט געוואָרען דער בעוואוסטזיין פון „פערפלוכטען גלות", וועלכער איז נישט מעהר ווי אַ פּרוזדור, אַנ'אַכסניה: פאַראַלעל אָבער די פעסטשטעלונג פון אונזערע רעכט דאָ און די גרייטקייט פאַר זיי צו קעמפען.

שטייגערס רעפּיציהונג אין „מרכז" און „מכבי" איז נישט בייגעשטאַנען: „אפשר" האָט ער אַ קלער געגעבען, אָבער זישע לאַנדויס איינציקעל האָט אויף דער פראַגע, צו זענען מיר גלייכע בעלי בתים פון פוילען? געענטפערט פעסט: יאָ. ווירדיג און רעכטצייטיג. ב. ט=סקי.

◆◆◆◆

באַדראַט נישט אונזער האַנדלס—בילאַנס!!!
פאָדערט אינלענדישע אויסערבייטונגען אנשטאַט אויסלענדישע

PEPEGE
פאַבריק'ס מאַרקע

„PEPEGE" קאַלאָשן
זענען די דויערהאַפטסטע

באָטן „PEPEGE"
צייכענען זיך אויס מיט זייער עלעגאַנץ

„PEPEGE" ספּאָרט—שיך זענען די פּראַקטישסטע

„PEPEGE" Polski Przemysł Gumowy T. A. w Grudziądzu,

פאָלגענדע ראַדאָמער פירמעס האָבען זיך פאַרפליכטעט צו באַציען גומי—שיך
נאָר פון אינלענדישער אויסאַרבייטונג

H. Banker Lubelska 12
M. Lubinska „ 28
S. Mazurkiewicz „ 19
M. I. Nirenberg „ 1
Wł. Regent „ 22

N. Rozenblum Lubelska 21
I. Salbe „ 23
I. Tenenbaum „ 23
F. Zylberberg Warszawska 2

נאטיצען.

(די מאגיסטראט-קאסע אין די יודישע קעשענע.)

די היגע רעאל-שולע (פריהער שקאלא האנדלאָווא) וועט קירצליך געהערען צו די שולען, וואָס די מלוכה האלט אויס פאר איהר געלד. דער שטאָדט פרעזידענט ה' צאלון האָט ערקלערט פאַר די פערזאַמעלטע עלטערען, וואָס זייערע קינדער לערנען אין דער אויבענדערמאָנטער שולע, אז די קאסע פון מאגיסטראָט איז נישט בכח צוטראגען אויף איהרע פלייצעס דעם שווערען פינאנס-עלען לאסט פון דער שולע און דעריבער פאָרגעלעגט זי צו פער'מלוכה'שען. דער פאָרשלאָג, פערשטעהט זיך, איז אנגענומען געוואָרען און די מאגיסטראָט-קאָסע פטר'ט אראָב פון זיך—מיט'ן מאָמענט ווען די שולע ווערט דאס אייגענטהום פון דער מלוכה — א גרויסען עול.

איין עלטערען-פערזאַמלונג און דער גאַנצער שווער-פונקט פון דער פראָגע נעמט אָן א גינסטיגע ווענדונג.

גאַנץ אנדערש איז די לאגע פון א יודישע גימנאזיע, וואס מוז שטענדיג וועקען און רופען צו-הילף די יודישע-קעשענע. ביי יעדען קריטישען מאָמענט ווערט געשטערעמט דאָס יודישע געוויסען און אפעלען מיט הייסע אויפרופען באמבארדירען די געלאָטעטע געלדטאָרבעס פון דער יודישער „פינאנסיערע".

ראדאָם האָט צוויי מענער-גימנאזיעס (די רעאל-שולע און דאס פילאָלאָגישע גימנאזיום) און ביידע זענען זיי מלוכה'שע. די איינציגע יודישע גימנאזיע „פשיאטשול וויעדזי" דאגעגען געהט נישט אריין אין חשבון און מוז פון אייגענע כחות זיך אויסהאלטען. דער קל וחומר, וואָס דער מאגיסטראָט אפילו איז נישט אימשטאנד אויסצוהאלטען די רעאל-שולע און מוז דעריבער ווערען אופאנסטוואוויעס — איז אין בעצוג צו דער יודישער גימנאזיע ארגומענטענלאז (א קל וחומר — מעג ער זיין לאָגיש בעגרינדעט – איז אַ ספּעציפיש יידישער ענין, וואָס קאָן אין די פאָליטישע ספערן ניט אנגעווענדעט ווערן) און דאָס ווידער, וואָס די יודישע קעשענעס זענען שוין גוט דורכגעלעכערט מיט די פערשידענע נאָקאזען-פלאָטניטשעס, פון וואָס, אגב, אַ בעדייטענדער טהייל עס געהט טאָקי אויפ'ן שול-וועזען — דאָס איז נאָך פונדעסטוועגען נישט קיין גענוגענדער מאָטיוו, אַז אַ יודישע גימנאזיע, ווי למשל אַ „פשיאטשול וויעדזי" זאָל אויך אויסגעהאַלטען ווערען פון דער מלוכה.—אַ יודישע גימנאזיע דארף אויסגעהאלטען ווערען פון יודען — איז דער שכל מחייב...

אַז דער מאָגיסטראָט ווידער, זאָל בעווילינען צו צו-טהיילען — נאָבדעם ווי ער האָט דיך בעפרייט פון זיינע גרויסע געלד-התחייבות'ן פאָר דער רעאל-שולע,— אַ וואָסער-ס'איז-נישט סובסידיע פאָר דער יודישער גימנאזיע, איז אויך נישטאָ צו ערוואַרטען, צו—וואָס זאָל ער בעגעהן אַזאַ נארישקייט. אויף דערויף האָט ער געברויכט זיך בעמיהען צו פער'מלוכה'שען די רעאל-שולע, כדי ער זאָל אויף זיך נעמען אַ נייע פינאנסיעלע „משא" און דערצו נאָך אַ יודישע?.. דאָס וואָלט דאָך געווען אַ אומזין... אונזער יודישע „הזזה" אין איבערהויפט די „הזזה" פון אונזערע יודישע ראטמענער וואָלט נישט אויסגעטראָגען צו פאָדערען אזא גרויסען „קרבן" פון דער אַזוי אויך גענוג-בעשוועדטער מאַגיסטראט-קאָסע...

די יודיש—פוילישע פערשטענדיגונג?

נו יאָ, זי האָט דאָך, מסתמא, אויס—געפועל'ט, אז מען זאָל נישט מאָהנען מיט איין מהלך די שטייערען, נאָר אין ראַטעס.

דער בירגער איז צו-שוואַך און מיט אַ איינמאָהליגע אָפעראַציע איז אפשר געפעהרליך, האָט מען עס געמאָכט אוי'ף ראטעס...

דאָס איז אויך גוט. וואָס נאָך קען מען פערלאַנגען פון דער יודיש—פוילישער פערשטענדיגונג?..

מ. שמשון.

אסתר'קע.

(היסטאָרישע לעגענדע.)

אסתרקע איז געווען די איינציגע טאָכטער פון א יודישען שניידער אין אפּאָטשנאָ.

איהר פאטער, א למד'וואָווניק, פלעגט אָפּריכטען ביי נאכט „חצות" אין אלטען בית המדרש און ערשט נאָך דער השכמה האט ער גענומען דאס זעקעל אויף די פלייצעס און זיך געלאזט אין דאָרף אריין עפעס פערדינען.

מאָנטאג און דאָנערשטאָג תמיד געפאסט, און אין א וואכענטאג האט ער אויך נישט מעהר געהאט ווי א שטיקעל טרוקען ברויט צו פערבייסען.

זיין גאַנץ לעבען האט ער מיט זיינע קינדערלעך אין דחקות געלעבט, אבער ער האט זיך קיינמאָל נישט מתרעם געווען אויפ'ן רבונו של עולם.

וואס ער טוט, פלעגט ער זאָגען, איז גוט, מסתם דאַרף אַזוי צו זיין.

— ער האָט גאט אין הארצען, האָבען אויף איהם געזאָגט די פויערים, וואס האבען איהם געגעבען א קאפּיקען אויפצולייען און איז געווען ביי זיי פערעכענט פאר אנ'עהרליכען און פרומען יוד...

די טאָכטער זיינע איז געווען פון דער נאטור זעהר בעגאבט, שעהן, בע'חנ'ט און קלוג.

מיט איהר קוק האט זי אלע בעצויבערט, מיט איהר וויץ האָט זי אַלע צונעצויגען צו זיך, מיט איהר שמייכעל אויף די ראָזיגע ליפען האָט אסתרקע אלץ אויסגעגומען. דער שטאלץ פון דער שטאדט איז זי געווען. די אָרימע וואוינונג אויפ'ן דאך-שטיבעל פון איהר פאטער איז געווען דער זאַמעל-פונקט פון אלע אָפּאָטשנער מיידלען, וועלכע האָבען זיך געהאלטען פאַר א זכיה צו זיין א חבר'טאָרען פון דעם ארימען שניידער'ס טאכטער...

די פענסטער פון דעם אָרימען שטיבעל זענ'ען געווען פונקט אגעגענאיבער דעם פאַלאַץ, אין וועלכען דער פוילישער קעניג, קאָזימיערזש דער גרויסער, האט זיך אין אָפּאָטשנא פון צייט צו צייט אויפגעהאלטען.

סע־תלומט איז זי, די ארימע שניידער'ס טאכטער, שטענדיג געזעסען ביי דעם קליינעם פענסטער'ל.

געהונגערט און אָרום געקליידעט, האט זי אויך קיינמאָל זיך נישט מתרעם געווען אויף איהר פאטער און זיך קיינמאָל נישט בעקלאָגט פאר איהר הבר טארינס, וועלכע זענען מייסטענס געווען פון רייכען שטאנד.

דער קעניג קאזשימירזש, האָט זי עטליכע מאָל בעמערקט, ארויסקוקענדיג פון זיין פאלאַץ אויף דער גאָס. איהר שענקייט האט דעם קעניג פון דער ווייטענס צוגעצויגען, איהר יודישען חן האט איהם בעצויבערט, און האָט בעשלאָסען מיט'ן יודישען שעהנעם מיידעל ענדליך פערזענליך זיך צו בעקענען. די קעניגליכע דינער האָבען זי אין איהר וואוינונג בעזוכט און פערבעטען צום קעניג אין פאלאַץ.

אסתרקע איז געוואָרען זעהר איבערראשט פון דער דאזיגער איינלאדונג זי האט זיך זעהר פערשעמט, און בעהאלטען זיך פאר'ן קעניג און ויינע דינער א לענגערע צייט.

זי איז אַריבער אין דער וואוינונג פון איהרס אַ חבר'טאָרען.

— היתכן, האָט זי זיך געטראַכט: וואָס קען דער קעניג פון איהר וועלען. זי איז דאָך אַ יודישע טאָכטער פון פרימע עלטערען?...

אין שטעדטעל האָט זיך געקאָכט: דער קעניג קאָזשימיערזש פערלאָנגט דעם אָרימען דאָרפשניידערס טאָכטער, מען זאָל זי איהם פאַר אַ פרוי געבען.

דער פאָטער, דער „למד'וואָווניק", האָט זיך קורע געיופן, דערהערענדיג דעם קעניגס בעפעהל: געוויינט, צו גאָט מתפלל געווען.

די יודען אין אָפּאָטשנאָ האָבען געציטערט ווי אַ פיש אין וואסער, גוזר־תענית געווען, אַ קליינעקייט, אַ יודישע טאָכטער אַבצוגעבען פריוויליג דעם קעניג – א קריסט?

וואָס טוט מען? דער קעניג פאָדערט שטרענג פון דער קהלה איהם באַלד זי צו ברענגען, דער פאָטער וויינט, אסתרקע ציטערט און חלשט אויס מורא פאַר'ן גרויסען פוילישען הערשער. דער קעניג ווערט ברוגז אויף די יודען אין אָפּאָטשנע און די שטאָדט בעשליסט, אַז אסתרקע זאָל באַלד געהן דעם קעניג איבערבעטען, און זיין פרוי ווערען...

אסתרקע, אין איהר געוועהנליכער, אָרימער קליידונג, געפיהרט פון די קעניגליכע דינער ערשיינט אין קעניגליכען פאלאַץ, קאָזשימיערזש געוויינט איהר הארץ, ער איז מוחל איהר צניעות'קייט. זי בעהערשט זיך באַלד און פאלט אין די אָרעמס פון קעניג...

דער קעניג בעווילינט נאָך אין זעלבען טאָג אסתרקע'ן פאָר זיין פרוי צו פערעכענען און דער ליכטיגע קעניגליכער פאַלאַץ ווערט דער פאַלאַץ פון דער יודישער טאָכטער...

אסתרקא האָט אבער אלס פוילישע קעניגען קיינמאל נישט פערגעסען, אז זי איז אַ יודישע טאָכטער. נישט אָבטריניג איז זי געוואָרען דעם יודישען גלויבען פון איהרע עלטערן, נאר זי איז געבליבען טריי איהר פאלק, פון וועלכען זי האט געשטאָמט, אפילו אלס פוילישע קעניגען. קאזשמיערזש האט זי שטארק

געליבט, געליבט צוליב איהר קלוגשאַפט און איהר ווייבערשען חן, מעהר ווי איינמאָל האָט זי דעם קעניגס האַרץ בעוואויגען חסד צו טוהן מיט איהר ליידענדען פאָלק. די פּריווילעגיעס, וואס דער קעניג קאזשמיערזש דער גרויסער, האט די יודען אין פוילען געשענקט, איז געווען איהר ווערק.

די צוויי טעכטער וואס זי האט דעם קעניג געבוירען האט זי ערצויגען אין יודישען גייסט און דער יודישער רעליגיע, דאַגעגען איהרע צוויי זוהן, נעמירא און פעלקא, זענען, אויפ'ן פערלאנג פון קעניג, קריסטען געבליבען, אבער זיי זענען שפּעטער מיט אַ טראגישען טויט געשטאָרבען: מען האט זיי ערמאָרדערט.

אסתרקע האט צוליב פערשידענע טעמים געמוזט שפּעטער אָפּאָטשנאַ פערלאַזען. זי האט זיך איבערגעטראגען אין דעם קעניגליכען פּאַלאַץ אין באראטניצי הינטער לובלין, און דאַן האט זי זיך געצויגען קיין לאַבואָוו, הינטער קראקא דא האט זי שוין ביז איהר ענדע געלעבט און אויך טראגיש דאָרט אין לאַבזאָווער קעניגליכען פּאַלאַץ געשטאַרבען זי האט זיך פאר גרויס שמערץ צוליבען טויט פון קאַזשמיערזש דעם גרויסען פון פענסטער אַרויסגעוואָרפען און אויפ'ן אָרט איהר יודישע נשמה אויסגעהויכט.

„הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו", די וועלכע ליבען זיך ביים לעבען, דאַרפען זיך אויך נישט שיידען ביים טויט", זאָל זי האָבען פאַר'ן טויט געזאָגט.

אין לאַבזאָווע זאָל זי זיין צו קבורה געקומען. שפּעטער אָהן שום צערעמאָניעס האָט מען זי הינטער דעם שלאָס דאָרט אויף אַ בערגעל קובר געווען, און פון דעם קבר איז קיין זכר נישט געבליבען.

דאַגעגען דער פּאַלאַץ, אין וועלכען זי האָט צום ערשטען מאָל דעם ליבעס-בונד מיט'ן קעניג קאזשימיערזש געשלאָסען, איז ביז היינט נאָך געבליבען שטעהען אין אָפּאָטשנאַ. ער הייסט אין פאָלקס-מויל „אסתרקע", נישט ווייט פון מאַגיסטראַט שטעהט ער, פון וואַנען מען קען צום פּאַלאַץ צוקומען דורך אַן אונטערערדישע הייהל, דורך וועלכע, ווי מען זאָגט, אסתרקע איז פון צייט צו צייט צו איהרע אָרימע עלטערען אַהיימגעגאַנגען און זיי מיט כל טוב פערזאָרגען, פון וועלכען אבער איהר פאָטער, דער שניידערשער למד'וואָווניק האָט נישט געוואָלט נהנה זיין.

אין דער היסטאָרישער שוהל אין קאזשימיערזש, לובלינער געגענד, איינם שטעדטיל, וואָס קאזשמיערזש דער גרויסער האָט בעשאַפען און אין וועלכען אסתרקע האָט געהאַט איהר פּאַלאַץ. וואס איז נאָך ביז היינט צו זעהען, געפינט זיך אַ פּרוכת. מיט גאלד אויסגענעהט, וועלכען אסתרקע האט געשענקט. מען זאָגט, אז די אַלטע זילבערנע לייכטערס זאלען אויך פון איהר שטאַמען...

משה פיינקינד.

וואס הערט זיך אין ראַדאָם.

פּראָצעס געגען דער גמינע פאַר אַרויסהעבגען
אַ בעקאַנטמאַכונג בלויז אין יודיש.

פאַריגע וואָך איז אין היגען פריעדענס געריכט בעטראַכט געוואָרען דער פּראָצעס, וואָס איז מצד די סטאַראָסטווא פערפיהרט געוואָרען געגען די היגע יודישע גמינע, פאַר אַרויסהענגען אין שטאָדט אַ בעקאַנטמאַכונג וועגען שוחטים און שחט-הייזער בלויז אין דער יודישער שפּראַך.

אַלס פערטיידיגער איז אַרויסגעטרעטען דער אַדוו. ה' מולייער, וועלכער ערקלערט, אַז די גמינע קען דערפאַר נישט ווערען בעשטראָפט, צוליב דעם וואָס די פעראָרדנונג וועגען פּערוועלען צו פּובליקירען בעקאַנטמאַכונגען בלויז אין דער יודישער שפּראַך איז נישט געווען אָבגעדריקט אין דזיענניק אוסטאַוו, און לויט דעם בעשלוס פון העכסטען געריכט איז קיין שום פעראָרדנונג נישט חל, אויב דאָס ווערט נישט פריהער פערעפענטליכט אין דזיעננניק אוסטאַוו. דאָס ווערט גענומען אין אַכט און דאָס געריכט בעפרייט די גמינע פון וועלכער ס'איז שטראָף.

ראַדאָמער מעשה'לעך.

אָבגעפּיִפט דעם טאַטען — די מאַמע וויל קיין „פּאָלקע"
און די חופּה ווערט צוליב דעם אויפגעהאַלטען.

היינטיגע צייטען זאָלט איהר אַלץ גלויבען, אפילו, אַז מ'וועט אייך זאָגען, אַז יענער איז די נאכט בעגליקט געוואָרען, וויייל אויב ער איז נישט בעגליקט געוואָרען, האט ער אָבגעזעצט, און דאָס אליין איז היינט אויך שוין באַלד אַ שטיקעל גליק...

האָט טאַקי אזא גליק געטראָפען איינעם פון יענע ראדאָמער טאַטעס, וואָס האט אַזוי ליב זיינע קינדער, אז פאר אַ גילדען פּראָצענט וואָלט ער זיי אַלע פערקויפט אויף ליציטאַציע. האָט דער דאָזיגער „געטרייער" טאַטע אַ זוהן, זעהר אַ לייטישען, אַ גאַנצען בריה, וואָס האָט געמאַכט די קאָפּיקע זיין נישט געברויכט דעם טאטענ'ט טובות. אויפ'ן בלויזען וואָרט האָט מען דעם טאטענ'ס-זוהן אנגעטרויעט אַ וועלט, ווער שפּועסט נאָך וועקסלען, מיט זיי האָט מען זיך שוין גאָר געצאָצקעט, אויף די פּאַפּירענע בערזע האָט מען די וועקסלען געהאַלטען פאַר קאָסע ממש און יעדער האָט זיי מיט'ן גרעספען חשק דיסקאַנטירט.

דער טאַטע האָט טאַקי געהאָט נחת, אָבער דיסקאָנטירען דעם זוהנ'ס וועקסעלעך — דאָס האָט איהם אין תחילת נישט געשמעקט, ווען ער האָט געזעהן אָבער, ווי אַלץ רייסט זיך און וויל דורכאויס, באַדיי מיט אַ פּראָצענט ווע-ניגער, מאַכען דעם זוהנ'ס וועקסלען, האָט ער אַליין חשק בעקומען און האָט בעשלאָסען מיטצוגעהן מיט'ן שטרום און אויך מאַכען די זעלבע דיסקאָנ-טעלעך, טראַכטענדיג ביי זיך: מילא פאַרט אַ זוהן, ערשטענס איז ער דאָך קראַנט און צווייטענס מהי איך דאָן אַ טובה אַ אייגען קינד.

האָבען טאַטע און זוהן געלעבט ווי די טייבעלעך. אייבער האָט געשריגען, דער צווייטער האָט געהאַלטען אין איין אויפבינדען די קניפּלעך און געציילט די פּאַר זלאָטעס. ס'איז ממש געווען אַ אידיליע און אַ זעלטענע זאַך צוצוקוקען. די וואָס האָבען פריהער געהאַנדעלט מיט'ן זוהן און ביי איהם פאַרדינט, האָבען שוין געטראַכט איבערצעהאַט אויפ'ן אַלטען, וואָס ער שטעהט זיי אין וועג און איהם דאָס פאַרגע-האַלטען, אָבער דער אַלטער האָט זיי גוט אָנגעזידעלט: — הא, איהר ווילט אויסזויגען מיין קינד, האָט ער געשריגען — ניין איך וועל נישט דערלאָזען, אַ חוצפּה און העזה דאָס האָט, איך בין דאָך אַ טאַטע, אָבער איהר ווי קומט דאָ אַהער?—

ויהי היום און דער געטרייער טאַטע האָט זיך דערוויסט, אַז דער זוהן איז געגאַנגען פּליטה, אַז ער באַנקראָטירט און אַז ער וויל זיך בעצאָלט נישט „רעגולירען", איז דער טאַטע אַרויף צום זוהן, געמאַכט אַ געוואַלד: פּ'טייטש, פּושע עובר, ישראל, אַ איי-געגעם טאַטען ווילסטו גאָר אָבזעצען! זה, אַזאַ רציחה, געוואַלד, ביסט דאָך עובר אויף דער תורה, וואו איז כיבוד אב, דו שגץ איינער!—

— אָבער, טאַטע, שריי נישט. אַלץ בעסער ווי אַ צווייטער וואָלט דיר באַנקראָטירט, וועט דאָס זיין אַ קאָנטאָ אויף דער ירושה — האָט איהם דער זוהן געפּרובט איינגעמען, אָבער דער טאַטע האָט געפייערט און געשריגען: ניין, ניין און ניין, איך וועל דיר מאַכען אַ אופּאַדלאָשטש, שמידען דיך אין קייטען און לאָזען דיך זעצען אין קרימינאַל אַריין! זי עובר ישראל, די פּושע ישראל! ביים לעבען גאָר

ווילסטו מיך ירש'ענען?—

— יאָ, יאָ, טאַטישי, אַז מען גיט נישט מיט גוטען, גיט מען מיט בייזען-האָט דער זוהן געענטפערט מיט אַ שמייכעל, און דער אַלטער איז אַרויס, פאַרקלאַפּענדיג הינטער זיך די טהיר.

די מאַמע וויל נישט קיין „פּאָלקע"

שוין עטליכע יאָהר ווי זיי זענען חתן-כלה און דער זמן החונה ווערט כסדר אָבגעלעגט.

אַלע מאָהל געשעהט עפּעס אַ אנדערער צופאַל און דאָס הערצעוס-געליבטע פּאָרל מוז זיך אָבהאַלטען פון שטעלען די חופּה: דאָ איז דער נדן נישט אין בעסטען אָרדנונג, דאָ נעמט מען דעם חתן צום מיליטער און אַזוי איז דאַ יעדעס מאָהל אַ אנדערע סבה. לעצטענס האָט זיך אַלץ שוין געהאָט אויסגעהיילט און מ'האָט שוין ענדליך אָבגעשטימט אַ זמן חתונה, האט זיך ווידער געמאַכט אַ מעשה מיט אַ „פּאָלקע"—די מאַמע פון חתן האט זיך דוקא איינגעשפּאַרט, אַז זי וויל נישט קיין שנור, וואָס זאָל טראָגען אַ קורץ פערשוירענע „פּאָלקע" אַלאַ-גאַרסאָן. זי וויל נישט, חלילה, דער שידוך זאָל צוליב דעם אָבגעהן, ניין, זי פאָרלאַנגט נאָר, אַז די כלה זאָל צוריק לאָזען זיך וואַק-

זי האט חתונה געהאט אין ליבאווי, לובלין, ראדאם און געשפילט „טעאטער" אין קאזשעניץ.

מיט א וואך צוריק האט זיך צו דער היגער גמינע געווענדעט א געוויסע פרוי מניחה האכבערג פון ליבאווי (לאטלאנד) און דערצעהלט, אז מיט צוויי יאהר צוריק האט זי חתונה געהאט מיט איינעם א האכבערג פון ווארשא.

אבלעבענדיג מיט איהם א געוויסע צייט איז ער פלוצלינג נעלם געווארען און צוגענומען ביי איהר דאס ציצרינג, געלד און חפצים, איבערלאזענדיג זי אין א פערצווייפעלטע לאגע. די אומגליקליכע פרוי האט כסדר באבגעשפירט איהר מאן און פלוצלינג האט זי זיך דערוואוסט, אז ער איז אוועק קיין דאנציג. נאך גרויס מיה און מאטערניש האט זיך די פרוי קוים דערשלאגען קיין דאנציג, אבער זי האט מעהר איהר מאן דארט נישט געטראפען, זי האט קוים געוואהר געווארען, אז ער איז אוועק קיין פוילען. נישט האבענדיג קיין געלד אויף דער ווייטערדיגער רייזע האט זי זיך געווענדעט צום דארטיגען פרויען-שוץ פעראיין, וואס האט אחוץ געלד-שטיצע אויך אויסגעסטארעט פאר איהר ביים דאנציגער גענעראל-קאנסול א וויזירטען פאס קיין פוילען. קומענדיג קיין ווארשא האט די פרוי זיך געווענדעט צום ראבינאט און איבערגעבענדיג די גאנצע געשיכטע, האט זי געבעטען דער ראבינאט זאל זיך מיט איהר פעראינטערעסירען און העלפען אויסזוכען איהר מאן. דער ראבינאט האט וועגען דעם גלייך מודיע געווען אין דער פרעסע און אויך פערעפענטליכט די פאטאגראפיע פון איהר מאן. בינו לבינו האט די פרוי בעקומען ידיעות, אז איהר מאן געפינט זיך אין ראדאם, וואו ער שפילט טעאטער. זי איז גלייך געקומען קיין ראדאם און ווענדענדיג זיך אין דער גמינע, געבעטען איהר בייהילפיג צו זיין אויסצוגעפינען איהר פערשוואונדענעם מאן. די גמינע האט תיכף געלאזט רופען עטליכע ארטיסטען מיט'ן פארשטעהער פון דער היגער גאסטראלירענדער טרופע, ה' לייכטער, וועלכע האבען אבער ערקלערט, אז דער דאזיגער פארשוין האט מיט דער היגער טרופע קיין שום שייכות נישט, נאר לויט ווי זיי האבען געהערט, זאל ער זיך געפונען אין קאזשעניץ, וואו ער שפילט טעאטער מיט אמאטארען.

אבער נאך מעהר שטוינענד איז געווארען דער פאקט, ווען מ'איז געוואהר געווארען, אז אויך די דיענסט פון היגען בירגער, ה' יצחק גרין, איז געפאלען א קרבן פון דאזיגען פרויען פערפיהרער, וואס האט אויך מיט איהר חתונה געהאט. און נאכדעם אנטלאפען, בעקומענדיג די אלע ידיעות האט די גמינע וועגען דעם געמאלדען דער אויספארשונגס-פאליציי און געגעבען דער ליבאווער פרוי געלד אויף הוצאות קיין קאזשעניץ, וואוהין זי האט צוזאמען מיט דער צווייטער ראדאמער פרוי.

זיך אוועקגעלאזט אין א אויטא אויפזוכען זייער „געטרייען" מאן

און אריינקומענדיג אין שטעדטיל האט שוין דארט אויף זיי געווארט פאליציי, וועמען ס'איז נאך פריהער מיטגעטיילט געווארען פון ראדאם וועגען דער גאנצער געשיכטע. די דארטיגע פאליציי איז אוועק מיטביידע פרויען אויף דער אכסניה, וואו די אמאטארען זיינען מיט'ן „בעגאבטען ארטיסט" האכבערג, זענען איינגעשטאנען. די פאליציי איז געבליבען שטעהן אין דרויסען און די ליבאווער פרוי איז אריין אין הטעל, וואו זי האט ווירקליך געטראפען איהר מאן, זי האט פון איהם מעהר נישט פערלאנגט, ווי א גט, כדי זי זאל קענען אוועקפאהרען אין איהר היים, אנדערש ווערט זי בעטראכט אלס פוילישע בירגערין, ווייל זי האט חתונה געהאט מיט א פוילישען בירגער און דערפאר איז איהר נישט ערלויבט צו זיין אין לעטלאנד. דער „געטרייער" מאן האט זיך אבער קאטעגאריש אבגעזאגט דערפון און דאן האט זיך אין האטעל בעוויזען פאליציי, וועלכע האט דעם פויגעל גלייך ארעסטירט און אבגעשיקט קיין ווארשא אין פאוויאק אריין, פון וואן ער שרייבט יעצט „ליבע-בריוועלעך" צו זיין ווייב פון ליבאווע, זי זאל איהם ראטעווען, ווייל ס'דראהט איהם ביז 3 יאהר תפיסה.

פון דער דאזיגער געשיכטע האט זיך דערוואוסט נאך א פרוי פון לובלין א געוויסע מעהלזאק, וועלכע האט זיך אויך געמאלדען צום ווארשאווער ראבינאט און איבערגעגעבען, אז דער זעלבער תכשיט האט מיר איהר חתונה געהאט און אז זי איז זיין געזעצליכע פרוי.

דעם בעסטען שידוך האט אלזא אונזער העלד געשלאסען מיט'ן ווארשאווער פאוויאק, פון דער דאזיגער „געליבטע" וועט ער אפנים שוין נישט ענטלויפען.

■■■■■■

סען די האר ווי אלע יודישע מיידלעך, און דאן וועט זי לאזען שטעלען א חופה, דעם חתן'ס מאמע געפעהלט גישט קיין פאריזער דאמע און די אלע היינטיגע מאדעס, זי וויל, זאגט זי, א פראסט בעשיידען יודיש מיידעל, וואס זאל נישט ברויכען יעדען טאג לויפען צום פראזירער צורעכט צומאכען זיך די „פאלקע"

די כלה האט אין תחילת ביי קיין פאל נישט געוואלט נאכגעבען דעם ווואונש פון דער מחותנת'טע און געגעבען איהר צו פערשטעהן, אז זי קען נישט ארויסטרעטען פון דער מאדע און אז מ'וועט פשוט פון איהר לאכען דער חתנ'ס מאמע אבער האט זיך נישט געלאזט איבערצייגען און געשוואוירען ביים „אלעם הייליגען" אז זי וועט נישט קומען אויף דער חתונה, אויב די כלה וועט געהן אונטער דער חופה מיט א „פאלקע".

די „פאלקע"-פראגע האט אנגענומען א ערנסטען כאראקטער און דער סוף איז געווען, אז געבליבען איז, ווי די מחותנת'טע האט געוואלט, מ'האט די חופה-דרענגלעך דערווייל אוועקגעשטעלט און מ'איז געבליבען ווארטען ביז פון דער „פאלקע" וועט ווערען חאטש א קליינער „גרעק".

ר' מענדעלי.

■■■

די נייע געוועהלטע פערוואלטונג'ס-פארשטעהער פון סוחרים-פעראיין.

אויף דער זונטאג'דיגער אלגעמיינער פערזאמלונג אין סוחרים-פעראיין זענען פארגעקומען וואהלען צו דער פערוואלטונג, ראט, שיעד'ס—געריכט און רעוויזיאנס—קאמיסיע. די וואהלען האבען אייגענטליך בעדארפט אנגעווענדעט ווערען פאר איינציגע מיטגליעדער פון די דערמאנטע קערפערשאפטען, אבער צוליב דעם, וואס דער גאנצער לייטענדער צוזאמענשטעל פון סוחרים פעראיין האט אויף דער פריהערדיגער בעריכט'ס פערזאמלונג געלעגט די מאנדאטען, זענען די וואהלען חל געווען אויף אלע. פאר די וואהלען איז לויטן „מנהג" פארגעקומען הייסע דיסקוסיעס אין וועלכע ס'האבען אנטייל גענומען די ה"ה טענענבוים, צווייגענבערג, ריכטמאן, פישמאן און אסטראוויעצקי. און נאכדעם איז מען צוגעטרעטען צו געהיימע וואהלען. ס'זענען ארויסגעשטעלט געווארען צוויי ליסטעס: נומער 1 און נומער 2. אין רעזולטאט איז די ליסטע 1 דורכגעגאנגען אמערהייט פון שטומען, לויט וועלכע ס'זענען אויסגעוועהלט געווארען אין דער פערוואלטונג פאלגענדע פערזאנען: נ. זיגמאן, פ. פרענקעל, מ. בירענבוים ל. מרגאלעס ש. ראזענבערג, י. באקמאן פערטרעטער. ל. הימעלפארב, ב. ניימאן, י. מ. ראזענבערג. אויפזיכט'ס-ראט: פ. לאנדוי נ. פעניגשטיין, ב. פרידמאן, ש. בירענבוים, מ. קליינמאן, ל. צינעמאן, י. אדלער, מ. אייזענבערג, ס. קוראווער, א. ברעסלער, י. לאנדוי, מ. מארגאליעס: פערטרעטער: ב. שאפירא, מ. סאלבע, פ. ראזען, א. מאנדעלקארן.

■■■■■■

צווישען הונדערטער קריסטליכע ארבייטער זענען צוויי יודען אויך איבריג.

אין דער היגער געוועהר-פאבריק (ווישוואזרניא בראן), וואו עס זענען בעשעפטיגט איבער 1000 קריסטליכע ארבייטער, האבען צוויי יודען ביז ערשט נישט לאנג צוגעשטעלט זאמד. די דערמאנטע צוויי יודען זענען געווען די איינציגע, וואס האבען געהאט א שטיקעל דריסת הרגל צו דער פאבריק, ווייטער איז צווישען די ארבייטער קיין איין יוד, אפילו, נישט בנמצא. לעצטענס האט מען אויך די צוויי „זאמדיגע" יודען נישט געזעהן גערן, און די פאריגע וואך ווען זיי האבען, ווי געוועהנליך, אריינגעפירט זאמד אין דער פאבריק, האט מען זיי ערקלערט, אז מעהר וועט מען ביי זיי קיין זאמד נישט קויפען.

■■■■■■

גרויסער אינטערעס צום פאָרשטעהענדען קעסטענ־בערג—פאָגעלמאַן פּראָצעס.

צוליעב דעם, וואָס אויפ׳ן 30-טען ליסטאָפּאַד ה. י. איז בעשטימט געוואָרען דער פּראָצעס צווישען ה׳ קעסטענבערג מיט ה׳ פ אָ ג ע ל מ א ן, האָבען אַ ג ר ו י ס ע צ אָ ה ל מענשען שוין בעצייטענס זיך געווענדעט אין סעקרעטאַריאַט פון קרייז־געריכט צו בעטען איינטריטס־קאַרטען. א טהייל פון די נייגעריגע האָט זאָגאַר פאָרגעשלאָגען צו קויפען בילעטען, אָבער זיי האָבען בעקומען אַ ענטפער, אַז אין געריכט קומען נישט פאַר קיין טעאַטער פאָרשטעלונגען, אויף וועלכע מ׳דאַרף זיך פריהער בעזאָרגען מיט אויסקויפען בילעטען.

בכלל האָט דער פּראָצעס אַרויסגערופען אַ אונגעהויערען אינטערעס.

פוּן סוחרים-פעראיין

דער סוחרים-פעראיין מאַכט בעקאַנט, דאָס דער טערמין פון איינצאָהלען די 1-ראַטע פון אומזאַץ—שטייער אויף דעם 1-טן האַלבען יאָהר 1925 (איין דריטעל) איז פראָלאָגירט געוואָרען ביז דעם 20 ד. ח. דאָס הייסט ביז פרייטאג.

נאָך דעם טערמין האָט די פינאַנץ—מאַכט דאָס רעכט צוצוטרעטען צו עגזעקוציעס אויף דעם גאַנצען אומזאַץ—שטייער.

עס ליגט אַלזאָ אין אינטערעס פון די סוחרים נאָכצוקאָנטראָלירען, אויב זיי האָבען פּינקטליך דאָס דריטעל איינגעצאָהלט אַזוי פאַר דעם מלוכה—שטייער ווי אויך פאַר דעם קאָמונאַלען—שטייער.

ס׳איז געוואונשען די מיטגלידער זאָלען זיך ווענדען אין סעקרעטאַריאַט פון סוחרים-פעראיין, מיטברענגענדיג מיט זיך די נאָקאַזען, ווי אויך די קוויטאַנציעס פון דער קאַסע, נאָכצוזעהן אויב עס איז געוואָרען עפּיס איינגעצאָהלט.

פון יודישען טעאַטער.

די יודישע טרופּע אין ראַדאָם האָט נאָך אַ געוויסע הפסקה, ווי עס ווייזט אויס, אָנגעהויבען צוריק בענייען איהרע טעאטער-פאָרשטעלונגען. אויף וועלכע עס טרעטען אויף, א חוץ די פריהערדיגע אויך ניי-אַנגאַזשירטע בעדייטענדע אַרטיסטישע כחות. דעם נייעם ווינטער—סעזאָהן האָט די טרופּע אָנגעהויבען מיט די אָפּערעטען „חנטשע אין אַמעריקא און די אַמעריקאַנערין“, וואו די טיטול—ראָל האָט געשפּילט די בעקאַנטע סוברעטען אין קאַמינסקיס טעאַטער, פר׳ אידאַ ראָזענצווייג.

פר׳ אידאַ ראָזענצווייג טרעט אויף דאָס ערשטע מאָהל אין ראַדאָם און זי האָט אין משך פון כּך הכל צוויי פאָרשטעלונגען זיך ערוואָרבען ביים טעאַטער - פּובליקום סימפּאַטיע און אָנערקענונג. אַ חוץ איהר, האָט די טרופּע איינגעלאַדען דעם בעריהמטען באַלעט—מייסטער ה׳ קליין פון ווארשא, וועלכער וועט אויף דער רומענישער חתונה אויספיהרען נייע, נאָך ביז איצט נישט געזעהענע טענץ.

די טרופּע רעפּוטירט־איין א רייהע נייע פּיעסען און אָפּערעטען, וואָס וועלען פאַרשאַפען דעם טעאַטער—בעזוכער אַ גייסטיגען גענוס און האַטש אויף אַ פּאָר שעה מאַכען איהם פערגעסען פון אַלע זאָרגען אין דער היינטיגער שווערער צייט.

רעפעראַטען פון פּראָפ. פ. מושקאַטבליט.

די רעפעראַטען פון פּראָפ. ה׳ מושקאַטבליט ווערען בעזוכט פון אַ גרויסען קרייז צוהערער, ה׳ מושקאַטבליט ווייזט אַרויס אין זיינע פאָרטראַגען בקיאות אין חכמת ישראל. בעזונדערס צייכענט זיך אויס ה׳ מושקאַטבליט דערמיט, וואָס ער בעלויכט אַלץ אויף אַ קלאָר פערשטענדליכען אופן, אַזוי, אַז די צוהערער בעקומען אַ בעגריף פון׳ם בעהאַנדלטען ענין, היינטיגען פרייטאַג צו-נאַכט רעפערירט ה׳ מושקאַטבליט א.ד.ט. „ר׳ עקיבא און זיינע תלמידים“.

פאָרברייטונג׳ס קורסען.

אַ גרופּע יודישע אַקאַדעמיקער האָבען איינגעאָרדענט אָווענד-קורסען, וועלכע גרייטען צו, צו אַלע קלאַסען פון דער מיטעל־שולע, חוץ אַלע אַנדערע שפּראַכען, ווערדט אויך געלערענט פראַנצויזיש און העברעאיש. די שולע געפינט זיך אויף דער וויטאַלדא 9.

פון דער פעראייניגטע נאַציאָנאַל-פאָנד קאָמיסיע אין ראַדאָם

ק אָ מ ו נ י ק אַ ט.

זונטאג דעם $22/_{11}$ ד. י. אום 11 אז. פ. מ. עפענט זיך אין זאַל „קאָרסאָ“ די קרן-קימת-לישראל ראיאָן-קאָנפערענץ פון קעלצער וואָיעוואודזסטוואָ.—

אין דער קאָנפערענץ נעמען אנטייל און וועלען אויפטרעטען מיט רעפעראַטען די מיגלידער פון דער ארץ-ישראל דעלעגאַציע, ד״ר ש. יוריס און ד״ר אסתר מאנגעל. מצד דעם וואַרשאַווער דירעקטאַריום, ה׳ אלימלך ניפּיעלד און דער בעפאָלמעכטיגער פון דער הויפּט-ביוראָ פון ק. ק. ל. אין ירושלים, ה׳ ישעיהו הורוויץ.

אַלע ראַיאָן דעלעגאַנטען ווערען געבעטען צו מעלדען זיך אין ביורא פון ק.ק.ל. אין ראַדאָם (לובעלסקא 25) אום צו בעקומען די דעלעגאַטען-קאַרטען.—

אַלע סימפּאַטיקער פון ק.ק.ל. וואָס וואונשען זיך אַנוועזענד צו זיין אויף דער קאָנפערענץ אין „קאָרסאָ“, דאַרפען זיך פערזעהן בּאַצייטענס מיט איינטרימס-קאַרטען, וועלכע זענען נאָך צו צו בעקומען אין אויבענדערמאַנטען ביורא-פון ק.ק.ל.

בּ ע ק אַ נ ט מ אַ כ ו נ ג.

אזוי ווי ס׳איז אין דער לעצטער צייט פעסטגעשטעלט געוואָרען, אַז פּיעל בהמות ווערען געשחטען אויסער׳ן שחט-הויז און אזא שחיטה איז טריפה און אויך נישט אונטער׳ן סאַניטאַרען אויפזיכט. — ס׳ווערט אויך פערקויפט געשמוגעלט פלייש, וואָס ברענגט דערצו, אַז טריפה פלייש ווערט פערקויפט פאַר כשר׳ס — האָט דער ראַבינאַט בעשלאָסען אַרויסצוגעבען די קצבים הכשרים אויף יעדען חודש בעזונדער.

צו דעם צוועק דאַרפען אַלע קצבים, וועלכע ווילען בעקומען הכשרים, אָנגעבען דעקלאַראַציעס צום ראַבינאַט, וועלכע זענען צו בעקומען אין קאַנצעלאַריע פון דער קהלה קומענדע וואָך פון זונטאג, דעם 22-טען ביז מיטוואָך דעם 25־טען ה. מ. —

די קצבים, וועלכע וועלען נישט אָנגעבען דעקלאַראַציעס אויף צו בעקומען הכשרים וועלען פערעפענטליכט ווערען, אַז זיי געפונען זיך נישט אונטער דער השגחה פון ראַבינאַט.

געייכצייטיג ווערט אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז די קצבים, וועלכע וועלען ווייטער שחט׳ען ביי ווינקעל-שוחט׳ים אָדער וועלען פערקויפען געשמוגעלט פלייש, וועלען נישט אריינגעלאָזט ווערען אין שחט-הויז און וועלען נישט בעקומען קיין הכשרים.

די פאָלגענדע קצבים האָבען זיך שוין אונטערגעוואָרפען אונטער דער השגחה פון ראַבינאט: —

יחיאל בוימאַן, ראובן פינקעלשטיין, זישקא זיגעלשטיין, מאיר פינקעלשטיין, משה יאַבלאָנקע, רפאל מאנדעלמאַן, אברהם פּאוולאָוויטש יעקיל ראָזענצווייג, יעקיל פרידמאַן, חיים ראָזענצווייג, יצחק קירשענבוים, משה ראָזענצווייג, מענדעל זילבערבערג, לייביש פּאַמעראַנץ.

ראַבּינאַט דפה ראַדאָם.

האַנטווערקער קלוב אין ראַדאָם וואָל 59.

שבת צו נאַכט׳ס דעם 21. XI. 6 אַ זייגער וועט

ה׳ מ. ג ר א ף פון ווארשא רעפערירען

א. ד. ט.

האַנטווערקער אין ליכט פון תלמוד

א י י נ ג אַ נ ג פ ר י י!

Radom UWADZE RODZICÓW Radom

ZRZESZENIE STUDENTÓW

Kursy przygotowawcze.

Korepetycje poszczególne.

Kursy wieczorowe języków:

HEBRAJSKIEGO i FRANCUSKIEGO

Ceny kryzysowe

Ostatni tydzień zapisów:

ul. Witolda (sporna) 9 w godz. 12—2 i 5—7.

קעלצער אבטיילונג.

דער וועה-געשריי פון די יודישע אינסטיטוציעס.

דער עקאנאמישער קריזיס, וועלכער האט אנגעטאפט אזא גרויסן הירבן אויף דער יודישער גאס, האט זיך ענדליך געלאזט פיהלען אויף די יודישע פילאנטראפישע אינסטיטוציעס. עס איז געווארען נאך א דאפעלטער דוחק. די צאל מנדבים און אונטערשטיצערס ווערט יעדעס מאל קלענער און די צאל נויטבעדערפטיגע, מקבלים פערגרעסערט זיך פון טאג צו טאג. די אלטע אבשפארענישען פון די „גוטע" יאהרען זענען שוין לאנג אוועק און אלערליי מיטלען צו פערגרעסערן די פינאנסען האבען זיך שוין אויך אויסגעלאזט. עס האלט דערביי, אז די אלע, מיט אזוי פיל מיה און מסירת נפש געשאפענע אינסטיטוציעס, זאלען אין איין שעהנעם טאג פערמאכט ווערען און דער וועה-געשריי פון דעם יודישען דחקות זאל זיין א אויסערגעוועהנליכער. דאס איז אהן ספק די וויכטיגסטע פראגען, מיט וועלכע מ'ס וואלטען בעדארפט זיך פערנעמען אונזערע כלל-טוער אין צענטער און וועלכע וואלטען בעצייטענס געדארפט זוכען מיטלען צו פערהיטען פון דער נייער קאטאסטראפע פאר אונזערע דערשלאגענע און ארימע ברודער.

ביי אונז אין קעלץ פאלט דער חוב אויף אונזער רעפרעזענטאנץ ד. ה. אויף דער יודישער קהלה. מיר שיינט, אז די פראגע איז אפשר אזוי וויכטיג ווי די פראגע ווענען „שוחטים און קצבים" וואס געהט גארנישט אראפ פון טיש זינט די קהלה איז געווארען טעטיג.

די בוגעזאגטע סובסידיעס פאר די פילאנטראפישע אינסטיטוציעס זענען אזוי מינימאל, אז עס לוינט זיך ניט אפשטעלען דערויף. דאס קען ניט בשום אופן דעקען דעם בודזשעט און זאגאר פאר טיילווייזע הילף קען דאס אויך נישט פערררעכענט ווערען. אונזער קהלה מוז וויסען, אז ביי די יעצטיגע אומשטענדען מוז זי אויף זיך נעמען די סאציאלע פערזארגונג פון די ארימע און יתומים, בפרט ווען דאס געהט אריין אין איהרע קאמפעטענצען און דעריבער דארף זי זעהן ביים צוזאמענשטעלען דעם בודזשעט אויפ'ן יאהר 1926 נעמען אין אכט אז די אלע פילאנטראפישע אינסטיטוציעס אין קעלץ לעבען איבער א שווערען פינאנציעלען קריזיס, אז די טעטיגקייט ווערט מיט יעדען טאג מעהר איינגעשרומפט, צוליב דעם, וואס מען קען בשום אופן נישט איינקאסירען די פריוויליגע נדבות און חודש-אפצאהל. די אלע אבשפארונגען זענען שוין לאנג אוועק אויף די לויפענדע הוצאות, און ביי יעצטיגען צוזאמענברוך פון דעם יודישען עקאנאמישען לעבען איז אונמעגליך צו האפען אויף הילף.

די עקזיסטענץ פון די אלע פילאנטראפישע אינסטיטוציעס איז געווארען א פראגע פון טאג, און מען רעדט שוין אפען ווענען ליקווידירען דעם בית יתומים, וועלכער צעהלט שוין איבער 10 יאהר עקזיסטענץ.

אונזערע ראטמענער און ד'אזארעס מוזען זייערע אויפמערקזאמקייט אנווענדען אויף דער קאטעסטראפע, וואס עס ערווארט די יודישע אינסטיטוציעס אין קעלץ, און בעצייטענס זעהן צוזאמענרופען א בעראטונג מיט'ן אנטייל פון די פארשטעהער פון די אינסטיטוציעס, אום זיך צו בעראטען און געפינען א אויסוועג און נישט לאזען צו - פאלען די אלע געזעלשאפטען, וועלכע האבען דאך אין קעלץ אריינגעפיהרט א ביסעל לעבען: יודישע כלל מוסדות אויף דער וואך! זעהט, אז די פראגע זאל ווי אומגיכען געפינען א לעזונג, כדי אונזער געזעלשאפטליכקייט זאל נישט געהען אינגאנצען צו גרונד.

א. סערוועטניק.

א אקטועלע פראגע.

די שארפע בעציהונג פון דער פוילישער געזעלשאפט צו אונז זענען געווארען א ריין נאטירליכע זאך. זאגאר נאך „די פערשטענדיגונג" זעהט מען נישט קיין פערבעסערונג און מען האט זיך שוין צוגעוועהנט צו דער ארגאנישער שנאה, וועלכער קען פסיכיש נישט ערקלערט ווערען. אין קעלץ איז דאס מעהר בולט'ער צוליב זעהר א סך טעמים, וועגען וועלכע דא איז נישט דער פלאץ און אויך נישט די פאסיגע צייט צו קאמענטירען. אין ווען עס קומט א מאל צו א קאנפליקט וועלכער מוז דורכ'ן געריכט ערלעדיגט ווערען, איז נישטא קיין יודישער פערטיידיגער, וועלכער זאל אויסער דעם מאטעריעלען נוצען, געפינען אלס זיין מאראלישען חוב צו שיצען דעם כבוד פון בעעל'טען יוד און אננעמען זיך פאר זיין מענשליכע ווירדע

עס איז דא גענוג בעקאנטע פאקטען ווי יודישע פעטענטען זענען געבליבען אהן פערטיידיגער פאר דער געריכט— פערהאנדלונג נור דערפאר, ווייל עס האט זיך נישט געפונען קיין אדוואקאט וועלכער זאל וועלען זיך אננעמען פאר יודען געגען א קריסט, זאגאר ווען די עולה איז געוועזען א המעל-שרייענדע און געפאדערט א סאטיספאקציע פון מענשליכען און בירגערליכען שטאנדפונקט די חראניק קען פעסטשטעלען מיט פאקטען, אז א פאר מינוט פאר די פערהאנדלונגען האבען קריסטליכע אדוואקאטען אפגעגעבען צוריק דעם האנאראריום, ווייל עס האט זיי נישט געפאסט צו ארויסטרעטען געגען א קריסט און שיצען דעם כבוד אין עלעמענטארע רעכט פון א יוד און דער

קעלץ איז א שטאדט אהן נייעסן

(געדאנקען פון א צייטונגס-רעפארטער).

באלד בעגינען הויב איך זיך אויף, וואש זיך ארום, עס אפ פרישטיק, און לאז מיך גלייך אין גאס אריין זוכען עפ'ס נייעס, כ'געה גאנץ פאמעליך, קוק זיך ארום אין אלע זייטען: אויטאמאבילען לויפען הין און צוריק, נור קעלץ איז נישט ווארשע, דאס איז נישט יענע טאקסוויקעס, דוקא זענען די קעלצער שאפערס נישט קיין שיכורים און די קעלצער מענשען זענען נישט קיין צוטראגענע ווי אין ווארשע, נור פערקערט, דא זענען אלע מענשען גאנץ געמיטליכע, אז זיי דארפען אריבערגעהן פון איין טראטואר אויפ'ן צווייטען, קוקען זיי זיך פריהער גוט אים, עס זאל נישט אנקומען עפיס א אויטא און זיי צוקוועטשען.

כ'געה ווייטער און אויף סאמע קאלעיאווע גאס בעמערק מיין אויג ווי אויפ'ן צווייטען שטאק פוצט א שיקסע די שויבען-פענסטער — האט גיט — גיב איך א טראכט; ווען אזא שיקסע פערלירט אזוי דאס גלייכגעוויכט און גיט א פאל אראפ. און איך שטעל מיך א וועק קעגען איבער, ס'הארץ הויבט ביי מיר אן קלאפען און איך קוק אלץ ארויף און מיין פאנטאזיע הויבט מיר אן וועבען: וויפיל עוד'ס עס קען זיין און וויפיל זלאטעס איך וועל בעקומען פון דער רעדאקציע און איך האלט אין איין ארויפקוקען, אז עס איז מיר פשוט א הרפה פאר די דורכגעהער, מען קען מיינען, אז איך קוק גלאט אזוי ארויף צו די שיקסע, ווייל זי געפעלט מיר און גראדע איז זי א מיאוסע שיקסע אויך, דער טייוועל זאל איהר נעמען, האלט די גאנצע צייט אין איין פוצען און אין איין קיילען מיט דער שמאטע די פענסטער און קלערט גאר נישט אפילו וועגען אראפפאלען און באמת איז זי דאך בערעכט אויך: צי וואס טויג איהר צו שפרינגען דורכ'ן פענסטער, וויבאלד, אז אין הויז זענען דא טרעפען, וואס מען קען אראפגעהן און גאר נישט געהרג'עט ווערען, און איך שטעה אזוי לאנג ביז די ערל'טע ווערט פערטיג מיט פוצען די פענסטער און פערשווינד אין שטוב און איך בלייב שטעהן ווי א נאר אויפ'ן מארק

פלוצלינג הער איך קלינגען — ס'ברענט! אויף די אלט - ווארשאווער גאס, וואו די ציוניסטען האבען ערשט זיך אריינגעצויגען איז אויסגעבראכען א שרפה,—א ביטער רחמנות אויף די ציוניסטען נעבעך, איידער זיי איז אנגעקומען דער לאקאל.—אבער איך בין דאך א יוד, וואס דארף האבען פרנסה און מיין רעדאקטאר זאל לעבען, אז מען שיקט איהם קיין נייעס, צאלט ער טאקי נישט, מוז איך דאך בעטען, אז עס זאל ערגיץ ברענען, איך לויף הענדוס פענדוס א הין אויף די אלט-ווארשאווער גאס, קום אהין, זעה איך טאקי שטעהן קופקעלעך מיט מענשען, איך שטופ זיך אריין אין הויף, וואסערער פייער? ווען פייער? עפיס האט נור בלויז געברענט די סאדזעס אין קוימען, און ווייטער גארנישט!

הכלל כ'ווייס נישט, צי האב איך קיין מזל נישט, צי איז קעלץ גלאט אזא שטאדט אהן נייעסן, כ'זעה-איין בעשיינפערליך, אז כ'וועל שוין די וואך גאר נישט אויפטוהן, דאך פערבלייבט ביי מיר, אז ווי איך האב ערגיץ געזעהן אנ'אפיש, אז ישבת-צור-

פינאַל איז געוועזן מיט אַ בערעכטיגונג פון דעם צד שכנגד, און עס פרעגט זיך, צי זענען מיר שוין ווירקליך אַזוי צעשלאָגען, אַז מיר זאָלען נישט דענקען וועגען אַ יודישען אַדוואָקאַט, אין אַזאַ שטאָדט ווי קעלץ? צי זענען באמת שוין ביי אונז אָבגעפירט אַלע געפיהלען פון אינמענשליכער ווירדע? צי זענען מיר שוין אַזוי אפאטיש, אַז צו די אַלע עוולות מעג צוקומען נאָך די שוצלאָזיגקייט פאַר'ן געריכט? צי וועט אַזאַ וויכטיגער ענין דורכגעהן אָהן אבסאָלוטער פעראינטערעסירונג מצד אונזערע מאַסגעבענדע פערזאָנען און רעפרעזענטאַנץ? צי איז דאָס נישט איינע פון די אַקטועלסטע פראַגען פאַר אונזער געזעלשאַפט?

איקס.

וואס הערט זיך אין קעלץ.

דער גרויסער קאַמף אין דער קעלצער קהלה

דער איסור פון די שוחטים — דער שמוגעל — די געגען-מיטלען פון דער קהלה — א גוי א נאמן — דער אויפרוף פון „ועד והכשרות" — די אויסערגעוועהנליכע זיצונג פון ראַט — דער „כל—נדרי פון „ועד-הכשרות"—אסורם לא אסרו—די „אוגאַדאַ"— די ווייטערדיגע אַרבייט.

אין פעברואר 1925, ווען די קהלה האָט איבערגענומען אונטער איהר פערוואַלטונג די שחיטה פון כשר-פלייש און דער ראבינאט, שוחטים, נאמנים א. אז. וו. זענען געוואָרען קהלה-באַאַמטע, האט די פערוואַלטונג, איינזעהענדיג, אז די שחיטה,—אויב זי זאָל געפיהרט ווערן ווי געהעריג—קאָן זיין איינע פון די גרעסטע קהלה-הכנסות און דעריבער פערלאַנגט פון די שוחטים, אז זיי זאָלען אונטערשרייבען א „כתב-איסור", אז זיי טארען נישט שחט'ן געהיים אהן שחיטה-בילעטען. וואס די שוחטים האבען אונטערגעשריבען אויף א צייט פון 1 יאהר. פאריגען חודש, ווען דער טערמין פון אויבענדערמאנטען איסור האט זיך געענדיגט האט די קהלה-פערוואַלטונג געבעטען די שוחטים, אז זיי זאָלען אונטערשרייבען דעם איסור אופן נייעם יאהר וועלכען די שוחטים האבען אבער נישט געוואָלט אונטערשרייבען, אזוי אַרום האט זיך אנגעהויבען א גרויסער שמוגעל און טאג טעגליך האט די קהלה-פערוואַלטונג בעקומען פערשידענע מאַטעריאַלען וועגען שוחטים, וואס שחט'ן אין געהיים.

א דאנק די ענערגישע ארבייט פון מאַגיסטראט-בעאַמטען ה' אמבראזעוויץ, וועלכער איז דורכ'ן מאַגיסטראט ספעציעל געזעצט אַבצוהיטען דעם שמוגעל אדער ווי מ'רופט איהם אין דער שטאָדט דער „נאמן-הראשי", איז געלונגען צו ענטדעקען פיעל פאַלען פון געהיימע שחיטה, דערזעהענדיג דאס, איז די קהלה-פערוואַלטונג געווען געצווינגען אנצונעמען אלע נויטיגע מיטלען געגען דעם שמוגעל און אלס קרבן איז טאַקע געפאַלען דער קצב גרשון מאנעלע, ביי וועלכען מ'האָט געשחט'ן געהיים, און נישט וועלענדיג אויסזאגען ווער דער שוחט איז געוועזן, האט די קהלה—פערוואַלטונג ארויסגעגעבען מיטן הסכם פון ראבינאט א קול — קורא „אז די יאטקע פון קצב גרשון מאנעלע געפונט זיך נישט אונטער דער השגחה פון ראבינאט און קיינער זאָל ביי אים נישט קויפען קיין כשר-פלייש".

די אגודה'שע פאַרשטעהערשאַפט אין דער קהלה- וועלכע האָט ווי בעוואוסט, צוליב'ן שוחט בן-ציון גערשט- ביודזשעט א. אז. וו. ארויסגעטרעטען פון דער קהלה— האָט אויסגענוצט די געלעגענהייט און אין א שיינעם פריהמארגען האָבען זיך אין אלע שטאָדט טיילען בעוויזען אויפרופען פון „ועד הכשרות", דאָס די יאטקע פון גרשון מאנעלע געפונט זיך אונטער זייער השגחה און דאָס פלייש פון זיין יאַטקע איז כשר ע"פ הדין.

דער פרעזעס ה' רייזמאַן, דערזעהענדיג דעם אויפרוף, האָט זאָפאָרט צוזאַמענגערופען א דרינגענדע פערוואַלטונגס-זיצונג, אויף וועלכע ס'איז בעהאַנדעלט געוואָרען די פראַגע און ס'איז בעשלאָסען געוואָרען צונויפצורופען א פערטרויערליכע זיצונג פון ראַט, אויף וועלכער ס'זענען אויך געקומען די פאַרשטעהער פון דער „אגידה". צוליב דעם, וואָס די זיצונג איז געווען אַ פערטרויערליכע, קאָן איך ווייניג וואָס שרייבען, איינס וואָס ס'איז מיר יאָ געלונגען געוואויר צו ווערען, איז דאָס, אַז ס'איז געשאַפען געוואָרען אַ בע'שותפות'דיגע קאָמיסיע פון 5 פערזאָן, (צווישען זיי אויך פאָרשטעהער פון דער „אגודה") וועלכע האָט געזאָלט האָבען די אויפגאַבע אויסצואַרבייטען געוויסע פונקטען ווי צוריקצושטעלען דעם אָרדנונג פון דער שחיטה. ס'איז געבליבען בהסכם אַז דער פרעזעס פון דער „אגודה" ה' י. פ. זאָל אָברופען דעם דורך איהם אַרויסגעגעבענעם געגען-אויפרוף פון „ועד הכשרות" וועגען דעם קצב גרשון מאַנעלע; אַז דער ראַבינאַט זאָל אַרויסגעבען אַ „חרם", אַז די שוחטים טארען נישט שחט'ן געהיים; ווער ס'ווייסט פון געהיימע שחיטה איז מחויב בתוקף חרם וועגען דעם מודיע צו זיין אין דער קהלה א. א. וו." (די די 2 אויפרופען זענען שוין געווען פערעפענטליכט אין („ראַדאָמער-קעלצער לעבען") האָט מען דאָך געקאָנט מיינען, אַז ס'איז שוין „שלום על ישראל", אָבער צומאָרגענס האָבען ווידער זיך בעוויזען נייע-אויפרופען פון דעם „ועד הכשרות" מיט'ן אַלטען טראַדיציאָנעלען כל-נדרי-נוכח, מיט גרויסע קידוש-לבנה אותיות, „איסורם לא אסרו", אין וועלכען ס'ווערט געזאָגט: אַז דער חרם פון ראַבינאַט איז קיין חרם נישט און דער איסור איז קיין איסור נישט. ווי באלד די אויפרופען האבען זיך בעוויזען אין די גאַסען, איז געווארען אַ שטאַרקע בהלה אין שטאָדט: היתכן? שטרענג רעליגיעזע יו-

---

נאַכט קומט פאר אין לאָקאַל פון די האַנדווערקער אַ רעפעראַט פון אַ געוויסען ה' ק. אויף דער טעמאַ „ראַבינדראַ נאט-טאגארע אַלס דערלייזער פונ'ם מאָדערנעם מענש", וואָס האָב איך אָנצוווערען — טראַכט איך מיר, קיין בילעט קויף איך טיי ווי סיי נישט, כ'ווייס אפשר וועט זיך מאַכען עפיס אַ נאָטיץ, אַ רעצענזיעלע אויך גוט, איך הויב מיך אויף, געה אַהין, פערנעם אָ פלאַץ, זעץ זיך אַוועק, שפיץ-אויף מיינע רעפאָרטערישע אויערען און הער ווי דער רעדנער האַלט אין איין רעדען, לויפט הין און צוריק אויף דער אָרענע, מאַכט מיט די הענד. און ווישט זיך יעדערס מאָל דעם שווייס פון [illegible], און שיסט מיט אַזאַ שווערע אַרטילעריע, מיט עפּיס אַזעלכע מאָדנע ווערטער און אויסדריקען, אַז נישט איך, און נישט דער גאַנצער עולם האָט אָנגעהויבען צו פערשטעהן וואָס ער מיינט, און מיר ווערט דערוויל שטאַרק לאַנגווייליג, אַז גאָט זאָל שומר ומציל זיין, כ'וויל שוין אַנטלויפען, נור ס'פּאַסט דאָך נישט, עפּיס אַ צייטונגס-מענש, ביז גאָט האָט געהאָלפען, דער עולם איז אַרויס פון געדולד, מענכע האָבען אָנגעהויבען טומלען, טייל האָבען גלאַט געגעניצט, ס'וואָלט נאָך אַזוי שנעל קיין ענדע גענומען; ווען עס קומען נישט אַריין די האַנדווערקער, וואָס האָבען געברויכט האָבען דעם לאָקאַל, האָבען אָנגעהויבען שטורמען. און דער רעדנער האט גלייך געמוזט ענדיגען זיין רעפעראַט, און אַזוי-ערנאָך האָב איך זיך שנעל אַוועקגעטראָגען.

נור גאָט פערלאָזט דאָך נישט, אַזוי ווי ער פערזאָרגט יעדען איינעם, אַזוי פערזאָרגט ער א רעפּאָרטער אויך. די וואָך גראַדע האט זיך מיר באַלד געוויזען א וואָך פון נייעסען: זונטאָג באַלד אין דער פריה האָבען די קריסטליכע אַקאַדעמיקער א ביסעל ארומגעאַרבייט דאָ אין שטאָדט, מען איז ארומגעפאָרען אויף אויטאָמאָבילען, מען האָט געפּויקט און טראָמפּייטערט, נישט אַזוי ווי ביי אונז, מ'שטיינסגעזאָנט, יענער וואָך איז דאָ ביי אונז אויך געווען אַן'אַקאַדעמישער טאָג. עפּעס עטליכע פאַרלעך האט מען אפילו יאָ געזעהן, נור צוזאַמען גענומען האט מען זעהר, „אכאך" געלט מען קאָן זיך פאַרשטעלען... אלזאָ אין זעלבען

אויף דער נאַכט האָט זיך גאַנץ קעלץ א שאַקעל געטוהן פון זעהר א וויכטיג נייעס: אויף די ספּולנע גאַס האָט א אומבעקאַנטער שגץ געשאָסען אויף א יודיש מיידעל, א טאָכטער פון דעם נישט לאַנג פערשטאָרבענעם היגען אַדוואָקאַט פריזינגער, און איהר שווער פערוואונדעט, און איך בין דערוויל פערנומען, הער זיך צו ווי יעדער דערציילט וועגען איהר אַנ'אַנדערע מעשה.

מענשען וואָס געהען פאַר מיר אין גאַס פערביי, קוקען מיר גנביש אין די אויגען אַריין, ווי איינער וואָס זאָגט: — האַ ס'האָט זיך געמאַכט פּרנסה פאַר דיר!

מען איז מיך מקנא...

מ. הירש.

דען זאָלען ענטוואָגען צו טוהן אזא זאך — זאגען אויף אסור מותר און אַזוי אויס ערנידריגען דעם פרעסטיזש פון ראבינאט. איז צום צווייטען מאָהל צונויף גערופען געוואָרען אַ פערוואַל-טונג'ס-זיצונג, אויף וועלכער ס'איז ווי-דער בעטראַכט געוואָרען וועגען די מיטלען, וואָס די קהלה דארפט אנצו-נעמען אום צו ליקווידירען די צופלאַ-קערטע מחלוקה און דער עיקר ווי אַזוי צוריק צו שטעלען די אָרדנונג אין די יאטקעס, אַז די קצבים זאלען צוריק נעמען די הכשרים און לאזען זיך בעזוכען פון די נאמנים, וועלכע האָבען זיך צוליב די 2 געגען—אויפרו-פען פון „ועד הכשרות" אראָבגעוואָר-פען פון זיך די השגחה פון ראַבינאַט. אויף דער צווייטער זיצונג איז צווי-שען אנדערעס אויך אָנגענומען געוואָ-רען דער פאָרשלאָג פון פרעזעס ה' רייזמאַן, וועלכען ער האָט זיינער צייט פארגעשלאָגען אויף דער פריהערדיגער פערטרויערליכער זיצונג פון ראָט וועגען שאַפען אַ פערשטענדיגונג'ס- קאָמיסיע, וואָס זאל שוין איינמאָהל פאַר אַלע מאָהל מאַכען אַ סוף צו דעם שדים-טאַנץ אין דער קהלה, און ווי מיר דערוויסען זיך, האַלט די „אוגאַ-דא" אויף אַ גוטען וועג.

איך בין זיך טאַקי מקדים און שיק איבער די „אוגאַרע-קאָמיסיע" אַ האַר-ציגע ברכה און זאָל איהר ארבייט זיין געקרוינט מיט ערפאָלג.

ירוק בן-מרדכי.

פערזאמלונג פון „בית יתומים"

זינטאג דעם 22 ה. ח. 7 אווענד קומט פאר אין לאקאל פון דער יודישע גמינע א אלגעמיינע פערזאמלונג פון דער אינסטיטוציע „בית יתומים".

ס'איז כדאי צו בעמערקען דאס די אלגעמיינע פערזאמלונג האט געזאלט פארקומען פאריגע וואך נאר ס'זענען אין גאנצען געקומען עטליכע פערזא; צוליב וואס די פערזאמלונג איז אבגע-לעגט געווארען.

די אינסטיטוציע, וועמענס פערדינסטען זענען אלעמען בעקאנט געפינט זיך אין א זעהר טרויריגען מצב און ס'איז דעריבער א חוב פון אלע מטגלידער און נישט מיטגלידער צו קומען אויף דער פערזאמלונג.

יאגד-געוועהר, רעוואלווערס, גרייטע שיס-מכשירים, שרויט, פראך אלע ארט יאגד-מכשירים, אייגענע ווארשטאטען צו רעפערירען געוועהר.

פירמע. א. מאַלעצקי. ראדאם.

נאפט-לאמפען, טיש און קיך-לאמפען א גרויסער אויסוואהל פון גלאזווארק, קלאשען, ברענערס, און קנויטען צו לאמפען עמפפעהלט.

פירמע א. מאלעצקי. ראדאם.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער שוועסטער גאָלדע ראָזענצווייג ראדאָם מיט ה' מרדכי רובינשטיין פשיטיק, ווינשען מיר א הארציגען מזל—טוב, זאל זייער צוקונפט שטראָהלען ווי די אויפגעהענדע פריהלונג'ס זון אויף די בערג פון יהודה.

ברודער און שוועסטער מרדכי און עטיל ראָזענצווייג.

צו דער פערלאָבונג פון מיין ליבען ברודער מרדכי רובינשטיין מיט פרל' גאָלדעלע ראָזענצווייג ווינשען זיי א גליקליכע צוקונפט.

ברודער אונד שוועגערין משה רובינשטיין און פרוי.

ראדאָם, 2 15 1925.

דאַנקזאַגונג

די נעזעלש. „עזרה" דריקט אויס דאַנקבארקייט די אלע אנטיילנעמער אין געלד-זאַמלונג אין היינטיגן מיט-וואָך לטובת דער „עזרה" ספעציעל פרוי טייטעלבוים, פרל' שטרום, גאלד-פאַרב, איגעלמאַן און רינגעמאַכער, וועלכע בעקומענדיג אַ פריז אַ דאַמען האַנד-באַטעל, האָבן דאָס זעלבע צו-ריקגעשענקט לטובת „עזרה".

געזעלש. „עזרה".

צו דער האָכצייט פון מיין פריינדן מינדיל טענענבוים מיט ה, צבי ראַקאָטש ווינשען מיר אַ גליקליך צופרידען צוזאַמענבונד און זייער לעבענס—וועג זאל מיט דופטיגע בלו-מען בעציערט זיין.

ישראל ראָזענבערג אונד פרוי.

די לאַנג-יעהריגע פראַקטעקירטע און פאַטענטירטע אַקושערקע

צ. שיינבערג

פון לובלין

וואהנט היינט אין ראדאם אויף שעווצקי 15

אכטונג!

אזוי ווי מיין ברודער שלום דרעהניאַר האָט נישט געהאַט קיין בע-שעפטיגונג האָב איך איהם געגעבען צו עסען און טרינקען, צום סוף האָט ער מיין מאַן בעליידיגט מיט אזעלכע ווערטער, וואָס זענען פולשטענדיג ליגען, ווי אויך בעשווינדעלט, אַלזאָ ערקלער איך איהם, אויב דאס וועט נאָך אַמאָל פאָרקומען וועל איך איהם צוציהען צו געריכטליכע פעראנטוואָרטליכקייט און וועל זיין געצוואונגען דעם שווינדעל, וואָס ער איז בעגאנגען נעגען דעם לינת הצדק צו ענטדעקען און איך זאָג זיך אָב צו זיין זיין שוועסטער.

מיט אכטונג:

גיטעל ארזאך

פון צו הויזע דרעווניאַר קעלץ.

Kino „ODEON" Radom.

Od czwartku dn. 19-go do 22-go włącznie.

Dama w Masce

w roli głównej

Natalja Kowanko i Rymski.

Teatr **POLSKI** w Kielcach

Zrzeszenie artystów pod kierunkiem Jerzego **Siekierzyńskiego**

W piątek d. 20 listopada r. b. o g. 8-ej wiecz.

URIEL AKOSTA tragedja w 5-ciu aktach wierszem **Gutzkowa.**

W sobotę dn. 12 listopada r. b. o g. 8-ej wieczorem

Szklanka panny młodej znakomita farsa w 3 ak. z włoskiego

W niedzielę 22 listopada o g. 4 po południu

Chata za wsią melodramat z powieści I. Kra-szewskiego ze śpiewami i tań-cami, 4 i 5 akt. z muzyką Noskowskiego

Premjera! W niedzielę 22 listopada r. b. o g. 8 w. **Premjera**

Panna w Koszarach

Wodewil ze śpiewami i tańcami w 3 aktach

Bilety w cenie od 50 gr. do 2,50 gr.

KINO „Phenomen" **Kielce.**

Dziś i dni następnych. Największe arcydzieło filmowe obecnego sezonu.

Chluba Kinematografji Francuskiej

PRZED BITWĄ

Nastrojowy dramat na tle wojny światowej w 10 aktach

W roli gł., premjowana piękność, królowa piękności Paryża

Nina Vanna

w otoczeniu najsławniejszych artystów scen paryskich, Comedie FRANCAIS i Grand GOUIGNOL w Paryżu

Kino „PANI" KIELCE

Dziś i dni następnych.

Dawno oczekiwane wielkie arcydzieło kinematograficzne p. t.

„SCARAMOUCHE"

Dramat bohaterskiej miłości w 9-ciu wielkich aktach osnuty na tle powieści SABATINIEGO.

W rolach głównych: prześliczna

ALICE TERRY,

ulubieniec kobiet

Ramon NoVarro i Lewis Stone.

צאָהן-דאָקטאָרין
ה. ראַקאָטש
ראדאָם, שעראָקאָ 7.

Tranowa Emulsja Scotta

Scotta Emulsja Tranowa

איז די ערשטע און אַלגעמיין־אָנערקענטע מאַרקע פון אַלע טראַן־אויספּראַפּאַראַטונגען פון 52 יאָהר אָן ווערט זי בענוצט דורך דאָקטוירים פון אַלע קולטורעלע לענדער מיט די בעסטע ערפאָלגען אַלס מיטעל

זיך צו ערנעהרען און זיך צו שטאַרקען

ביי שקראָפעל, קושיוויצע, ענגלישע קרענק און ביי נישט גוטען ערנעהרען זיך. **Scotta Emulsja** בעזיצט אַ גוטען טעם און קאָן זיין מיט ערפאָלג בענוצט אפילו ביי די גרעסטע היצען אין זומער.

פערלאַנגען נאָר אָריגינעלע **Emulsji Scotta**
פון די אויסשליסליכע פאַבריקאַנטען
סקאָטט און באָוונע
אָבטיילונג פאַר קאָנגרעס־פוילען און פאַר די קרעסען:
Warszawa, Nowogrodzka 2a tel. 31—54.

ROZLEWNIA ESENCJI OCTOWEJ
ROZENBERG, Kielce, Aleksandra 1

דערמיט מאַך איך בעקאַנט די ג. קונדן אין קעלץ און אין קעלצער אומ־געגענד דאָס אין מיין פאַבריק בעקומט מען עסיג־עסענץ גאַראַנטירט 80 %
צו בעקומען אין מיין פאַבריק׳ס לאַגער אלעקסאַנדער גאַס № 1
ר עי ע ל ע פ ר י י ז ע ן
און גוטע בעדינגונגען

Garbarnia „Venus" Radom
MŁODZIANÓW 4.

די גאַרבערײ „ווענוס"

האָט אָנגעהויבען צו געהן דעם 16-טען ה. ח. און נעמט אָן צו גאַרבען ססאַקעס אויף שוואַרץ און קאָלירט
די גאַרבען־פּרייזען זענען מעסיגע
אינפאָרמאַציעס קען מען בעקומען
ביי ה׳ דוד מעדאַליאָן וואַלאָווא 22.

יעדע ווירטין דאַרף וויסען,

אַז אַ ווייסע פאַדלאָגע קאָן מען אָפּפאַרבען אין פערליף פון איין שעה אויף די קאָלירען: רויט און נוס טונקעל מיט דער הילף פון דער אי־בעראַל־בעקאַנטער זאַפּראַווע

„Jaśniej Słońca"

אַז דאָס איז נישט קיין פוסטע רעקלאַמע, קען זיך יעדער איבערצייגען
מיט אַ קליינער אויסגאַבע.
פערקויף אין אַפּטייק־סקלאַדעס, זייף און פאַרב־געשעפטען.
Fabryka przetworów techno-chemicznych
„MARY" Warszawa, Dzielna 48, tel. 286-51.

ZGUBIONO DOWÓD OSOBISTY
wydany przez Starostwo Jędrzejowskie № 1 serja № 509741 na imię Altera B. Belfra zamieszkałego w Wodzisławiu, który unieważnia się.

Z intencji zaręczyn naszej przyjaciółki p.
Geni Rozencwajżanki
z. p.
Maurycem Rubinsztejnem
życzymy im aby gwiazda szczęścia sprzyjała im wiecznie
Andzia Zylberberżanka
Regina Modrzewicka

צו דער פערלאָבונג פון אונזער שוועסטער
גאָלדע ראָזענצווייג
מיט ה׳
מרדכי רובינשטיין
ווינשען מיר זיי אַ הערליכע צוקונפט און אַ גליקליכע צוזאַמענלעבען.
ברוך ראָזענצווייג מיט פרוי און קינדער.

בעקאַנטמאַכונג

איך מאַך בעקאַנט דאָס געעהרטע פּובליקום דאָס איך פערטיג אויס אין 10 מינוט פערשיעדענע פאָטאָגראַפיעס און אויף פּעסער צו ביליגע פּרייזען
מיט אַכטונג **ש. פעלדמאַן**
ראדאָם מאַלאַ 5

קינאָ „CZARY" אין ראדאָם.

פּרעמיערע! פון 16-טען ליסטאָפּאַד ה. י. פּרעמיערע!
ווערט דעמאָנסטרירט דאָס קאָלאָסאַלע היסטאָרישע בילד
שלמה המלך
אין די
מלכה שבא
מאָנומענטאַלער פילם־ווערק אין 10 אַקטען.
דער שטאַרקסטער ליבע־ראָמאַנס פון אַלע צייטען, צווישען די שענסטע פרוי פון יענער צייט **מלכה שבא** מיט׳ן קליגסטען מענש אין דער וועלט **שלמה המלך**. מיר בעקענען זיך מיט אַלע געשעהעניש׳ען, וואָס זענען פאָרגעקומען פאַר דעם אַרויפטרעטען אויפ׳ן טראָהן פון **שלמה המלך**.
די פּרייזען זענען ווי געוועהנליך.
יעדער איינער מוז קומען זעהן דאָס בעריהמטע פילם־בילד.

Kino Teatr
„CORSO"
w Radomiu

OD CZWARTKU 19-go b. m.
Wilki Wschodu
O KOBIETĘ i ZŁOTO

צאָהן-אַרצט
ל. רובינליכט
פילסודסקיעגאָ (שעראָקאָ) 14
נעמט אָן פון 10—2 און 4—6 נ. מ.

Redaktor i Wydawca CH. Herc — Odbito we własnej drukarni „Radomer Kielcer Leben" Radom Szwarlikowska № 20